

GULDBRAND, GABRIEL

Anmärkningar rörande latinska
språkets läsande i skolorna. Af G.
Guldbrand. Stockholm. Tryckte hos Joh.
Hörberg, 1827.

1827

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

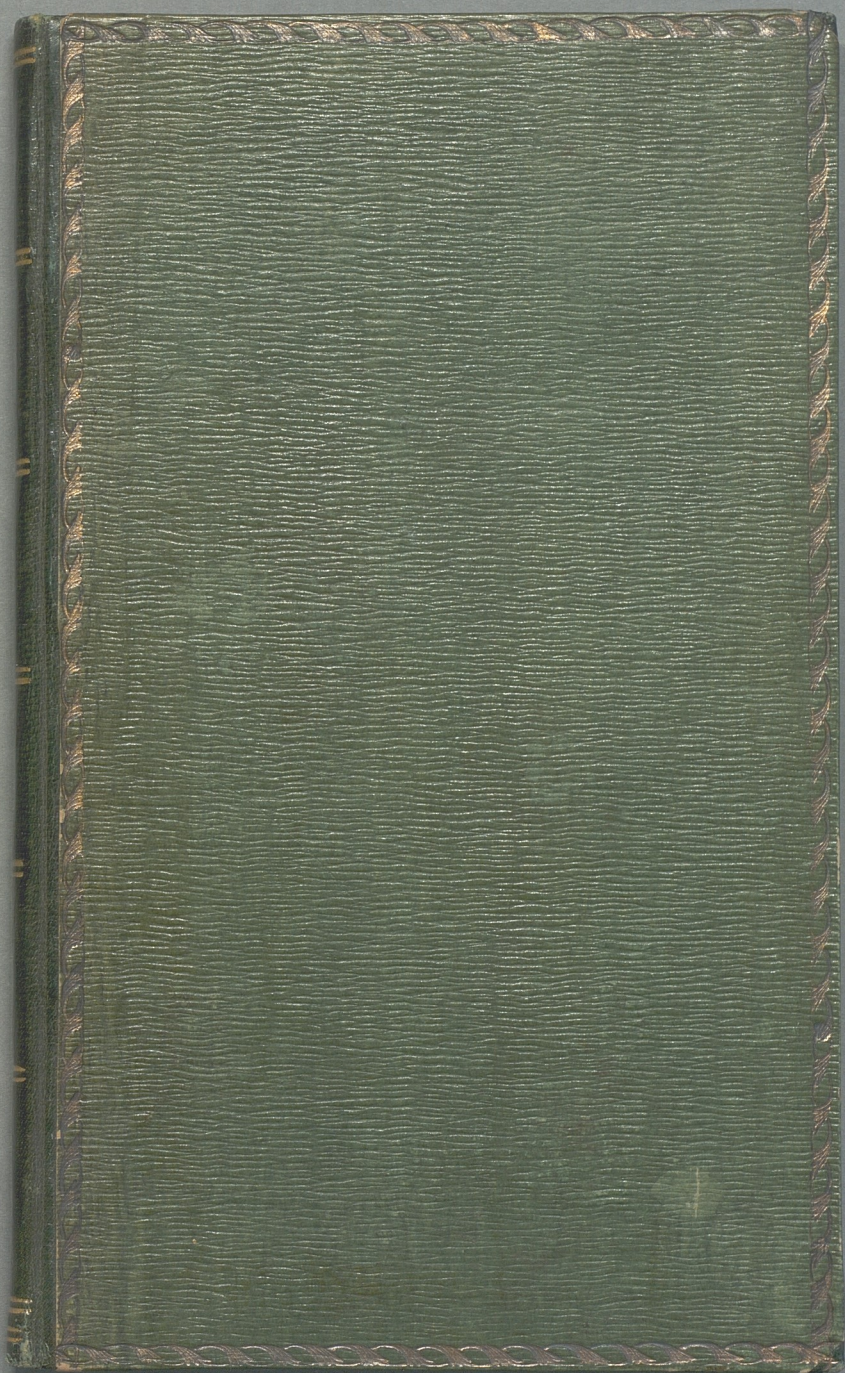
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Urdens
Språk

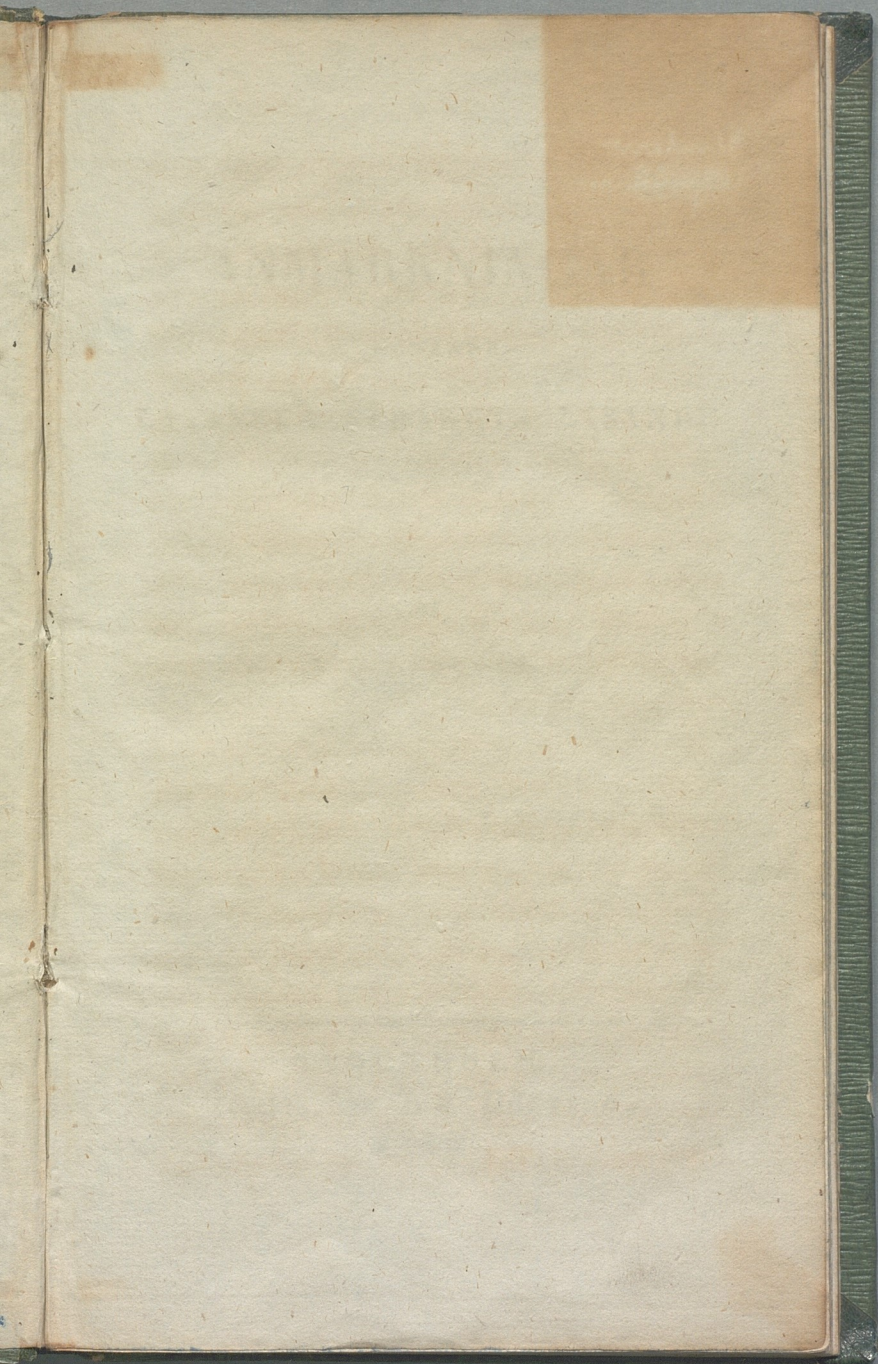
1700-1829

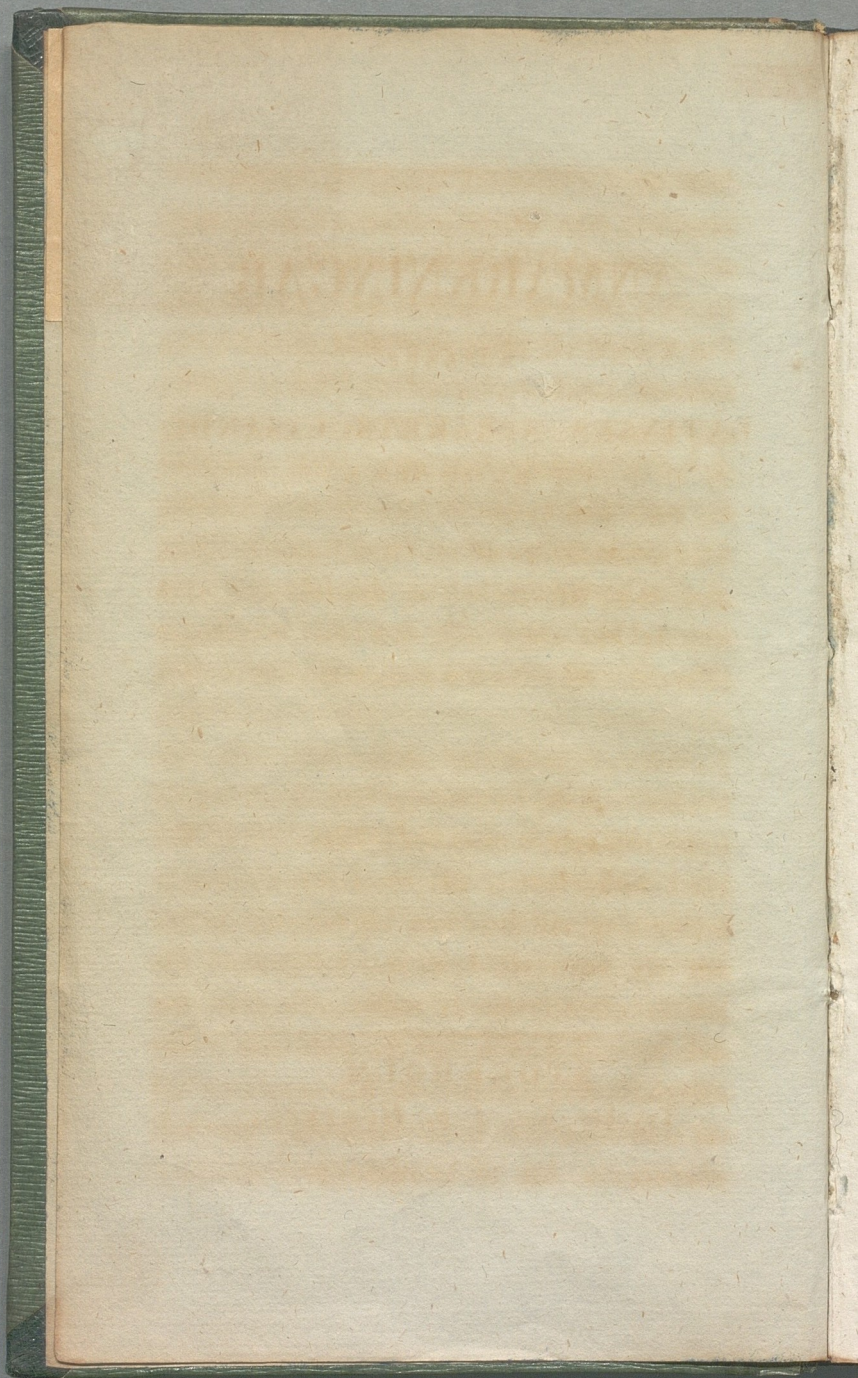
EX. A

Ejner

Guldbrand, G.

Ex. B i 2^a Saml. (Borr.)

ANMÄRKNINGAR

RÖRANDE

LATINSKA SPRÅKETS LÄSANDE
I SKOLORNA.

Af

G. GULDERAND.

From sounds to things.

STOCKHOLM.

Tryckte hos *JOH. HÖRBERG,*

1827.

AMMÄLNINGSBOK

FÖR

LÄSINGEN I SVENSKA SPRÅKET

I SKOLEN

G. G. G.

STOCKHOLM

Tryckt hos J. W. Hörsing

1857

Anmärkningar

rörande

Latinska språkets läsande i Skolorna.

From sounds to things.

Det tidevarf, i hvilket vi lefva, utmärker sig genom bemödandet att utbyta det föråldrade, som en sansad pröfning måste utdöma, mot ett nyare och bättre, det inbillade mot det verkliga. Öfverallt och i alla riktningar yttrar sig sträfvandet efter detta bättre med omisskänneliga tecken: i vettenskap, i konst, i politik, i allmänna och enskilda förhållanden. Man förvånas öfver framstegens hastighet och storhet: egentligen torde det blott vara utkastet till hvad människoslägtet en dag vill och kan blifva. Det befinner sig nu i ett helt annat läge, än för trettio eller fyrtio år sedan. De framsteg det gjort i vetenskapligt, politiskt, commercielt och industrielt hänseende — på de ställen nämligen der bildning finnes och värderas — äro utomordentliga.

Detta allmänna sträfvande till förbättring har naturligtvis ledt tänkares uppmärksamhet på ett föremål, som för människoslägtets utveckling och fullkomnande är af högsta vigt, uppfostran. Dervid har likväl en besynnerlig omständighet företett sig. Under det vetenskaper, konster och bildning nästan till öfverflöd finnas bland människor i allmänhet, utgår den uppväxande generationen ur de allmänna uppfostringsanstalterna fattig på de ideer och kunskaper, som för densamma äro af vigt och nödvändighet i afseende på dess tillkommande ställning i samhället. Detta måste antingen komma deraf att Lärarne ej med vederbörligt nit sköta sitt anförtrodda kall, eller af bristfällighet i allmänna uppfostringsmetoden. Om det förra vore orsaken, så vore det ganska beklageligt; men det fordras ej mycken skarpsinnighet för att finna, det grunden dertill måste sökas i den sednare omständigheten. Också har allmänna öfvertygelsen uteslutande fäst sig vid den föråldrade uppfostringsmethodens otjenlighet för det närvarande

bildningsbehofvet. Dagliga erfarenheten visar derjemte sakernas natur i klar dag: de gamla uppfostringsformerna sönderspringa dagligen mer och mer: de äro alltför trånga att rymma mänsklighetens alla skatter.

Bland de frågor, som i detta afseende af uppfostrans och bildningens vänner blifvit framställda, har den, om studium af de lärda språken, särdeles det latinska, blifvit mycket omtvistad och olika besvarad. Då några äro af den tankan att det latinska språket är öfverflödigt för bildningen och dess lärande ej svarar mot det dermed åsyftade ändamålet, så påstå andre deremot, att det är ovillkorligt nödvändigt för hvar och en, som vill vinna någon verkelig grundlighet i uppfostran och bildning. Närvarande uppsats, som icke har för afsigt att framställa riktigheten eller oriktigheten af nuvarande uppfostringssätt i hela sin vidd, inskränker sig derföre till framställningen af de olika meningar, som yttras angående det latinska språket.

Då man framställer frågan, hvilket främmande språk bör ega företräde såsom bildningsmedel vid barns undervisning, så kan derpå ej lemnas något bestämdt svar, innan man gjort sig reda för människosjälens natur och sätt att förvärfva begrepp och kunskaper. Frågans afgörande hvilat nämligen helt och hållet på en filosofisk och psykologisk grund, och så länge denna ännu icke är undersökt, kan man icke hoppas en tillfredsställande upplösning af sjelfva frågan. Från förbiseendet af denna omständighet hafva de oriktiga och ensidiga svar uppkommit, som man gifvit i saken. — Hurudant är nu människans sätt att fatta begrepp? i hvad ordning förvärfvar hon kunskaper? Efter svaret på dessa frågor måste nödvändigt all undervisning och uppfostran bestämmas. Både filosofi och erfarenhet lära, att människans kunskap börjar med åskådningar, enkla föreställningar. Småningom samlar hon mer och mer af dessa, (Jemförande dem, pröfvande dem) till dess hon erhållit en större mängd deraf. Af det ge-

mensamma häri bildar hon begrepp, allmänna föreställningar. Detta är i korthet gången af hennes bildning: den börjar alltid med det concreta, för att komma till det abstracta; icke tvärtom. Ändamålet med all uppfostran är att utveckla människans intellectuella krafter på ett sätt, som är enligt med hennes själs natur. Öfverser man derföre eller försmår att lemna uppmärksamhet åt den i hennes egen natur stadgade ordningen för begrepps och kunskapers förvärfvande, och att i enlighet dermed inrätta uppfostran, så handlar man på engång förnuftstridigt och motarbetar det ändamål, man åsyftar. — Följer man nu denna förnuftstridiga ordning, så är det detsamma, som att beständigt vilja segla mot strömmen, eller att börja med stora bördors bärande, för att sedan med desto större lätthet föra små. Någon gång kan detta lyckas, men det säkra är, att det alltid fordrar större ansträngning af krafter, och ofta misslyckas.

I sammanhang härmed står äfven en annan lag för begreppens bildning. Då

människan inhemtar nya begrepp, söker hon bland de redan kända, om tilläfventyrs något finnes, som med det nya begreppet har någon likhet. Finner hon då en öfverensstämmelse i en del mellan det nya och redan kända begreppet, så sluter hon, att de äfven i flera delar öfverensstämma: en noggrannare pröfning och vidsträcktare erfarenhet bestyrker eller upphäver denna slutsats. Denna lag bestämmer de flesta af människans slutledningar, åtminstone vilkorligt, och vägleder henne nästan alltid både medvetet och omedvetet i sina omdömen.

På dessa lagar för begreppens bildande måste man fästa en särdeles uppmärksamhet vid all uppfostran. De äro att anse såsom axiomer, hvilka man ingalunda får lemna ur sigte i frågan om undervisningsmethod och valet af lärostycken vid undervisningens början. Nekar man nödvändigheten häraf, så äro alla tvister om det ena eller andra läroämnets företräde alldeles öfverflödiga, och man kan lika gerna börja med en vetenskap, som en annan;

lika väl med det svåraste, som med det lättaste. Men att all undervisning bör utgå från det lätta och fortskrida till det svårare, likasom själen i sina functioner börjar med enkla föreställningar, för att komma till sammansatta, till begrepp, lär ingen bestrida. Och detta medgifvet gör det öfriga lättare att inse.

Tillämpningen af det här anförda på ifrågavarande ämne är ganska enkel. Frågan, om latinska språket i och för sig sjelft är det tjenligaste att börja med, då man företager studium af ett främmande språk, kan ej besvaras hvarken med ja eller nej. Dess bestämda afgörande beror på det förhållande, som eger rum mellan naturen och skaplynnnet i detta språk och lärjungens modersmål. Hos ett folk, hvars språk till sin natur har en nära förväntskap till latinen, bör språkstudium nödvändigt börjas med detta sednare språk. Så vida det, enligt hvad ofvanföre är anmärkt, bör vara en ovilkorlig regel i all undervisning att gå ifrån det lättare till det svårare, så måste äfven, i frågan om språk, början göras

med ett sådant, som till sin natur och genius har mesta likhet med lärjungens modersmål, förutsatt att det behöfver läras. — Frågan blir således nu för oss: *har latinska språket en så stor likhet med det svenska, att intet annat kan i detta hänseende mäta sig med det; eller finnes något språk, som till sin inre construction tar företrädet framför latinen?* Detta är sjelfva hufvudmomentet i saken, och lösningen af detta problem egentliga föremålet för tvisten.

I anledning af den först anförda lagen om förståndets vana att börja med det concreta, för att komma till det abstracta, kan väl frågas, om ett språk kan kallas mera concret eller enkelt, än ett annat, och om således ett urval bör göras för en lärjunge, som börjar studera ett främmande språk. Visserligen medgifves, att en mängd regler gifvas, som äro gemensamma för alla språk, att deras grammatik i grunden är lika svårfattlig; men å andra sidan kan ej nekas, att modificationerna eller den speciela tillämpningen af de allmänna reglorna i särskilda språk mycket afvika från

hvarandra, och att följaktligen en olikhet i deras utbildning och sammansättning eger rum. Detta gäller ej blott om de reglor, som höra till språkens syntaxis, utan äfven, och nästan mera, om de enskilda ordens bildning (declination, conjugation). Vid denna språkens divergens lärer likväl erfarenheten, att några följa nästan samma stråt och mera närma sig hvarandra, under det andra tagit en helt olika riktning i sin utbildning. Så t. e. uttrycka de nyare bildade Europeiska språken i substantiverna de olika förhållandena mellan begreppen, eller hvad man kallar Casus, genom särskilda ord, som ställas framför hufvudordet; i verber personal-, temporal- och modal-förhållandena också genom särskilda ord, då deremot i de gamla Europeiska språken allt detta sker genom vissa ändelser af orden (suffixer). Ur denna synpunkt kan verkligen ett språk anses liksom mera concret, d. v. s. enklare och lättfattligare, än ett annat, ju mer det till sitt bildningssätt närmar sig lärjungens modersmål. — Efter dessa allmänna an-

märkningar vill jag framställa de motsatta skäl, som anföras för och emot latinen, i afseende på dess tjenlighet att vara det första språk, som man efter modersmålet bör börja att studera.

Latinska språket bör tidigt studeras, säga dess försvarare, emedan dess grammatik är så bestämd, att den gifver en stor logisk redighet och klarhet åt tankan, och dessutom gör ett noggrannare studium af andra språks grammatik till en stor del öfverflödigt. Om med denna logiska redighet meningen är den, att latinen skulle gifva större förmåga att med klarhet fatta en tanke, så torde vid närmare pröfning detta påstående finnas ogrundadt. Sjelfva förmågan att redigt uppfatta ett begrepp ligger i hvarje människas förnuftiga anlag och utvecklas ej mera genom studium af latinen, än något annat språk. Ty om detta språk vore ett väsendtligt medel att utbilda förnuftets förmåga till klar uppfattning af begreppen, så vore en stor fullkomlighet i detta hänseende icke gerna möjlig hos någon, som ej studerat det. Men

huru vill man då förklara det ljusa förstånd, som träffas hos hela folkslag, den skarpsinnighet och det höga snille, som uppenbarar sig hos många individer, hvilka icke haft den ringaste kunskap om latinen? Icke blef *Plato* den gudomlige författare, som han är, derigenom att han studerade Romarnes språk? icke *Herodotus*, *Thucydides* och de öfrige bland Greklands store män? Männe latinen visade *Columbus* vägen till Amerika, eller lärde *Napoleon* hemligheten att vinna bataljer och lägga en hel verldsdel för sina fötter? Förmodeligen påstår ingen detta; och likväl kan ej nekas, att desse mäns snille är tämmeligen allmänt erkändt. Egenteliga meningen af den anförda satsen lärer således ej vara någon annan, än den, att latinen i anseende till fullkomligheten af sin inre structur är tjenligare, än något annat språk, att klart uttrycka en tanke och således lättare att fatta. Det är derföre nödvändigt att ingå i en närmare pröfning häraf.

Ett fel i latinska språkets fullkomlighet, som vid dess jemförelse med andra

bildade språk genast faller hvar och en i ögonen, är dess brist på artiklar, både bestämda och obestämda. Att detta slags ord i ett språk är af väsendtlig vigt för uttryckets klarhet lärer ej någon bestrida; ty ofta beror en menings distinctiva beskaffenhet på den omständigheten, om den skall förstås bestämdt eller obestämdt. Men latinen, säger man, äger deremot en annan fullkomlighet, som få andra språk kunna uppvisa, i sina bestämda casus och sina särskilda ändelser för hvarje casus. Om ett språk ville göra anspråk på fullkomlighet i detta hänseende, så borde det ega en casus för hvarje särskilt förhållande mellan begrepp, eller åtminstone en egen ändelse för hvarje casus. Detta eger likväl lika litet rum i latinen, som något annat språk. Finskan har 14 casus, och äfven detta betydliga antal är ej tillräckligt att beteckna alla modificationer af förhållanden, som kunna tänkas mellan begrepp. Latinen deremot har, såsom de flesta språk, blott 6 casus. Flera af dessa casus hafva alltid gemensamma ändelser, t. e. Nomina-

tivus, Vocativus och Ablativus singularis i första declinationen; Dativus och Ablativus singularis i andra declinationen; Nominativus och Vocativus i tredje declinationen; likaså i fjerde och femte declinationen. Dativus och Ablativus pluralis i hvarje declination äro utan undantag lika till ändelsen. Man skulle ytterligare kunna öka dessa anmärkningar med det tillägg, att den ändelse, som i en declination uttrycker någon viss casus, i en annan betecknar en helt annan casus. Samma fel, anmärker man, hafva ju äfven andra språk? Det är sannt; men också hafva de ej tagit sin tillflykt till casual-ändelser, för att uttrycka begrepps-förhållandena, utan använda särskilda ord, præpositioner, dertill; denna utväg har latinen försmått, och har i stället lagt alltför mycken vikt på ordens ändelser i frågan om begreppens förhållande till hvarandra. Visserligen begagnar äfven latinen præpositioner, men ingalunda så ofta, som de bildade moderna språken. Denna likhet i ändelser för olika casus afhjelper således ej den otydlighet, som man trott

förekommas genom casual-ändelser. Går man till verba i latinen, så kan man ej neka att de i allmänhet ega en stor regelbundenhet i sina böjningar; men de äro deremot i andra hänseenden af den beskaffenhet, att de åtminstone för en Svensk lärjunge äro tämmeligen svårfattliga. Allt hos dem är uttryckt genom ändelserna: person, numerus, tempus och modus. — Är ej just detta, säger man, ett bevis på latinska conjugationssystemets förträfflighet, att med ett enda ord eller med en enda ändelse kunna uttrycka alla dessa modificationer af ett begrepp? Må vara. Men för ett barn vid 7, 8 eller 9 års ålder — den vanliga tiden, då latinska språkets läsning börjar — som talar ett språk, danadt efter helt andra lagar, tror jag att det är ganska svårt. Hvarföre dessutom den logiska klarheten i ett verbs conjugation icke lika mycket befordras genom bruket af ett särskilt ord, för att uttrycka tempus (*præt. har fut. skall*) eller personen (*jag, du, han m. m.*) som genom, ändelsen af verbum, kan

kan jag icke inse. Vid öfversättningar från Svenskan till Latinen röjer sig tydligen, huru mycket modersmålets genius verkar på en gosses föreställning om detta språk; ty länge dröjer det innan han lär sig att de svenska pronomina *jag, du, han, m. m.* icke alltid böra motsvaras af de latinska *ego tu &c.* och att svenska hjälpverb *har* ej får öfversättas med *habeo*: ett factum, som bevisar, att tankans klarhet för honom snarare har sin typus i ett särskilt præfix, än i slutstafvelsen, och dessutom, huru gerna förståndet öfverflyttar sina begrepp om ett språks bildning till ett annat. — Betraktar man latinska språket i syntactiskt hänseende, visar sig olikheten med Svenskan, och den deraf följande svårfattligheten, i sin fulla dag. De reglor, som herrska i latinska språkets syntax, avvika så mycket från dem, som gälla i Svenskan, att uppfattningen af dem alltid måste vara ganska svår för ett barn. Såsom bevis härpå nämna vi dem, som t. e. bestämma bruket af Genitivus och Conjun-

etivus i Latinen. Skulle någon invända att alla regler rörande Genitivus i sjelfva verket ej äro annat än tillämpningar af en enda hufvudregel (den då tvenne substantiva ställas tillsammans) på speciela fall, så svara vi, att lärjungen i sitt modersmål ej eger den minsta ledtråd för dessa tillämpningar; och utan denna ledtråd blifva Latinens talesätt och regler länge för honom en oförklarlig gåta. Mot de täta och starka ellipser, hvarpå talesätten och tillämpningen af hufvudregeln grunda sig, eger han ej något motsvarande i de uttryck, som utgöra så tillsägande formen för hans tankar. Men då man vill för sig förklara ett nytt fenomen, vare sig i den sinliga naturen, eller i tankans verld, så går man ej utom kretsen af de redan kända begreppen, eller stiger liksom utom sig sjelf, för att fatta det. Detta vore detsamma, som att lägga grundvalen för ett hus i tom luften. Ifrån sferen af de begrepp, hvaruti förståndet redan är hemmastadt, måste öfvergångspunkten till det nya sökas: i annat fall fattas det alldeles icke, eller blott

såsom ett föremål för blind tro: detta är ju dock ej ändamålet, när frågan är om ett språks lärande? Då är en klar och lifvande insigt deraf nödvändig. Grammatikan säger, att orden: *högt, ringa, mycket, litet*, m. m. tillsammans med verba, som bemärka *värdera, anse* o. s. v. sättas i Genitivus: detta är ganska svårt för en gosse att fatta utan förklaring; och förklarar man det, så är den ellips, hvarpå Genitivus grundar sig, föga lättare för honom att inse. Då Grammatikan säger, att verba impersonalia *interest* och *refert* fordra det ordet i Genitivus, som betecknar personen, för hvilken det är angeläget eller gagneligt, samt huru viktigt och angeläget det är för honom äfven i Genitivus, så innefattar ett dylikt talesätt en så hård ellips, att ett barn, med den ringa förståndsutveckling det vid 8 eller 10 års ålder eger; nästan omöjligen kan begripa det. Samma svårigheter företer regeln om de verba, som bemärka anklagelse eller frisägelse; om verbum *sum*, då det betyder *vara skyldig* eller *tillhörig*; om adjectivum och substan-

tivum då de tillsammans utmärka ett annat substantivs egenskap m. fl. Reglorna för hvarje casus medföra sina svårigheter, ehuru i mer och mindre grad. Men hvad, som i synnerhet förefaller barn, som studera Latinen, svårt, ja nästan omöjligt, att riktigt fatta, är rätta bruket af Indicativus och Conjunctivus. Användandet af den sednare fordrar en så fin takt och urskiljning, att man ej sällan träffar män vid fullmogna år och med anspråk att anses för snälla Latinare, som misstaga sig om rätta bruket af denna modus. Huru vill man då begära en sådan färdighet af barn? Grammatikan lärer, att partiklarne: *Cum, Dum, Si, Nisi, Quam, Quia, Quamquam, Etsi* m. fl. ömsom styra Indicativus och Conjunctivus; men icke är meningen dermed att jag i hvarje händelse får nyttja Indicativus, eller Conjunctivus efter behag. Man gifver gossen den förklaring, att dessa partielar hafva Indicativus efter sig då meningen är viss, Conjunctivus deremot då den är oviss. Men huru skall han kunna veta, när den i hvarje särskilt fall, är viss eller

oviss? Svaret på denna fråga bestämmes ej allenast af sakens visshet, i och för sig sjelf betraktad, utan äfven ofta af författarens individuella sätt att föreställa sig den: det fordrar ej sällan så stor historisk och filosofisk kunskap, allt efter ämnets beskaffenhet, att man begärde en omöjlighet, om man yrkade, att ett barn skulle ega denna kunskap. Nu är ju likväl ändamålet med latinska språkets studerande, såsom det hittills och ännu läses och läres, att en gosse skall förvärfva färdigheten att öfversätta andras tankar, eller yttrycka sina egna på detta språk, med den precision och klarhet, som dess lagar och genius fordra? Huru detta är möjligt är svårt att inse. Erfarenheten visar också, att man, efter många års träget studium, blott ofullkomligt hunnit inhemta denna färdighet. Det är lätt att säga till en gosse, att de så kallade frågorden styra *Conjunctivus*, då i meningen ej ligger en *direct* fråga; men svårigheten är för honom att urskilja när ordet *indirect* innehåller en fråga, eller när det endast står såsom *relativum*, i hvilken

händelse verbum måste sättas i Indicativus. Hvilken eftertänka och vana behöfves ej för att inse de fall, då pronomen relativum *qui* bör hafva Indicativus eller Coniunctivus efter sig? — Då en Infinitivus förekommer i en svensk mening, och lärjungen skall öfverflytta denna mening på latin, så förefaller honom ingen ting naturligare, än att denna Modus också bör brukas i det sednare språket, emedan den finnes äfven der, och den allmänna regeln för dess användande är i båda språken densamma. Han vakte sig likväl noga att sträcka denna slutsats för vida, ty latinska Grammatikan och hennes försvarare lära honom snart annat. I tio fall, då svenska språket tillåter bruket af Infinitivus, kan man vara säker att Latinen 4. el. 5 gånger förkastar den och fordrar än Coniunctivus, än Supinum, än Gerundium, eller någon omskrifning med participium o. s. v. Alla bildade språk, den klassiska Grekiskan, hvares härmerska Latinen försökt att vara, ej undantagen, tåla Infinitivus *) efter en præ-

*) Med Infinitivus mena vi det vanliga præsens,

position: endast latinen ogillar denna frihet, och har, der dylika talesätt förekomma i andra språk, antagit vändningar, som hafva mycken likhet med en bondes stela uttryck, i jemförelse med den bildade mannens behagliga ledighet att framställa sina tankar. Oaktadt alla *Ciceros* försäkringar om latinska språkets rikedom på ord och vändningar, bevisar likväl hans eget täta bruk af Grekiska talesätt, dess fattigdom och stelhet.

De anmärkningar jag här anfört rörande svårigheten för barn att, genast vid första öfvergången från studium af modersmålet till ett annat främmande språk*), börja med Latinen, har jag funnit grundade dels i sakens natur, dels i en lång erfarenhet. Hvad man, till försvar för den hittills följda

perfectum och futurum Infinitivus. Gerundium och Supinum, som också hänföras hit, visa snart för lärjungen både i form och öfversättning att de snarare böra anses som ett slags substantiva eller Adjectiva verbalia.

*) Ehuru Skolordningen föreskrifver modersmållets studerande i lärdomsskolorna, tro vi dock att det i sjelfva verket på få ställen eger rum.

metoden, säger om latinska syntaxens förträfflighet att ej tillåta många undantag, kan jag för min del ej antaga. Man behöfver blott kasta ögat i hvilken latinsk Grammatika som helst, för att öfvertyga sig om motsatsen. Nästan ingen regel finnes, som ej modifieras och inskränkes på ett eller annat sätt genom afvikningar från den hufvudidé, som uttryckes i densamma. De större och mindre ellipser samt idiotismer, hvaraf språket öfverflödar, öka i betydlig mån svårigheten. Om man endast tager Latinens besynnerliga, från svenska språkets lynne så mycket afvikande, construction i betraktande, så inses lätt att en späd och oöfvad tankeförmåga länge skall finna sig främmande på Latinens område och villrådig söka någon ledtråd i oredan. Äfven vid mognare år måste man ofta omläsa en mening flera gånger, innan författarens tanke blir klar för läsaren. Och erinrar man sig sluteligen att Latinen, såsom ett längesedan utdödt språk fixerat sig till hela sin gestalt, ej mindre i afseende på de särskilda ordens böjningssätt och syntactiska

sammansättning, än deras hopfogning till talesätt (phraseologi), så att tvenne eller flera ord, som utgöra ett vackert uttryck på Svenska, ej alltid kunna gifvas med de dem vanligen motsvarande på Latin, utan man måste rådfråga Romerska författares sätt att uttrycka det ifrågavarande begreppet; så finner säkert hvar och en hvilka nästan oöfvervinneliga hinder vid hvarje steg möta en nybegynnare i Latinen.

Af allt detta synes, efter vår förmodan, tämeligen klart, att latinska språket är bland alla i lingvistiskt hänseende det otjenligaste att börja med: och att blott den gamla slentrianens makt så länge kunnat bibehålla det vid sitt företräde i skolorna. Man börjar ej studium af Matematiken med Integral- och Differential-räkningen, eller af Musiken med de svåraste compositioner, utan med de lättaste. Hvarföre följa en annan ordning i afseende på språkstudium? Vi förmode, att en noggrannare uppmärksamhet på hvad både sakens natur och det uppväxande slägtets belägenhet fordra, skall medgifva nödvändigheten

af en snar förändring i detta hänseende. Gerna medgifves, att Spanjorer och Italiennare böra börja studium af främmande språk med Latinen. Men hos Svenskar, Norrmän och Danskar, hvilka tala ett språk, som tillhör en annan stam, är förhållandet helt annorlunda. Dessa böra påtagligen börja med något af de moderna, Engelska, Tyska eller Franska språket *).

*) För dem, som anse detta altför paradoxiskt vill man nämna att redan *Leibnitz* på sin tid visade otjenligheten att börja med de gamla språken. Rikshistoriegrafven *A. Schönberg* yrkar i sitt Utkast om Allmänna Uppfostringsverket, Sthm. 1770, att de icke böra besväras med latinska språkets mindre nödiga lärande, som ämna sig till de allmänna slöjderna och näringarne, i synnerhet då det anmäles att deras villkor och omständigheter icke tillåta dem att länge vistas vid lärohusen. Hvad de häraf kunde lära, vore så litet att det tjente dem till föga nytta, och det vore för dem nödvändigare att använda lärotiden till de för dem mest nödiga ämnen. — Äfven de, som borde lära det, synas ej böra göra början dermed förr än i Tredje klassen. — Nyligen har Sveriges förste skald ganska träffande anmärkt, att ingen tänkande människa företager sig att studera ett språk och dess språklära för sjelfva språk-

Att latinska språket icke i lingvistiskt hänseende är tjenligt att börja med, torde, efter hvad man ofvanföre sökt visa, böra medgifvas. Men dess försvarare anföra äfven andra skäl för dess påstådda företräde, hvilka man ej bör förbigå. *Detta språk bör tidigt och ifrigt läras, säga de, för de många stora författare, som skrifvit derpå och den rika litteratur det eger.* Denna mening är så allmänt antagen, att den synes vara satt utom allt tvifvelsmål, och det torde derföre anses såsom mycket förmätet att vilja underkasta densamma någon pröfning. Då vi imedertid föresatt oss att i förevarande fråga undersöka hvad som är factiskt, eller hvad som blott hvilar på gammal tro, så torde det ej vara öfverflödigt att deråt egna en närmare uppmärksamhet. Befinnes dervid romerska litteraturen ega det värde man tillägger den, så vore det orättvist att vilja

kets och språklärans skuld; att en Grönländsk glosa är i sig sjelf värd alldeles lika mycket, som en latinsk, och att en Lappländsk conjugationsform är i sig sjelf så god som en Grekisk.

förneka det: skulle åter förhållandet vara annorlunda, så vore det ju illa, att i en sak af så stor vigt som kommande slägtens uppfostran ej undersöka hvad som är verkligt, eller endast inbilladt. Att företaga en fullständig granskning af romerska litteraturen och jemföra den med den moderna, medgifva hvarken tid eller krafter: det blefve att skrifva volumer. Vi kunna blott angifva de hufvudpuncter, hvarifrån en dylik jemförelse bör utgå.

Redan den första tankan på människoslägtets läge nu och vid den tid, då den klassiska litteraturen blomstrade, tyckes tillerkänna vår tid företrädet för Romarne i vetenskapligt hänseende. Det vore nämligen ett ganska besynnerligt fenomen, om människorna efter nära tjugo sekler, ej skulle hafva hunnit längre i erfarenhet och kunskapers säkerhet, än deras förfäder. Historien känner endast ett folk, som, efter att hafva visat några obetydliga tecken till ett vetenskapligt lif, sjunkit tillbaka i ett fullkomligt andeligt dödsslummer och ännu står på samma punkt, som det stod för

flera tusen år tillbaka. Men det har sina prästers och styresmäns tyranni och sitt isolerade läge att tacka för denna rysliga vanära: lyckligtvis tillhör detta folk ej Europa. Se vi på människoslägtet i denna verldsdel, så visar oss historien öfverallt lif och rörlighet. Visserligen har ej rörelsen beständigt skett framåt: den har ofta gått på sidan om det sanna; men helt och hållet har den alldrig upphört, och under de trenne sista seklerna hafva utan motsägelse människoslägtets framsteg i allt, som kan blifva föremål för mänsklig kunskap, varit så stora, att de långt öfvergå de förra århundradenas gemensamma bemödande för vetenskaperna.

Romerska klassiska litteraturen räknar inalles omkring 90 författare. Af dessa 90 äro likväl 20 till 30, af hvilka vi ega antingen blotta namnen, eller några högst ofullständiga fragmenter, bestående af några få rader, som anföras af andra författare, eller ändteligen arbeten af så inskränkt omfattning och underordnad värde, att de ej böra tagas i betraktande vid frågan om ett

folks litteratur. Och utaf dem, som hafva riktigt fint väderkorn, eller äro hvad man kallar stora Latinare, erkännas blott 15 eller 16 bland de återstående 60 såsom mönster i stil *). Mot detta antal kan Engelska, Franska eller Tyska litteraturen uppvisa ungefär lika många tusen, eller åtminstone lika många hundrade författare. Ger na medgifves, hvad tilläfventyrs någon lærer invända, att det ej är mängden af de författare en litteratur räknar, som gifver den sitt företräde, utan deras inre filosofiska, moraliska, och esthetiska värde; men bland så många måste nödvändigt några gifvas, som i alla tider skola bibehålla sin sin plats bland snillen af första rangen. För att närmare granska den framställda frågan, skola vi taga en kort öfversigt af romerska författarne efter de särskilta vetenskaper hvaruti de skrifvit.

Vid första ögonkastet på Romarnes litteratur, finner man genast att de stå obe-

*) Man bör ej glömma att latinska författarnes stil är en af de hufvudgrunder, hvarpå Romerska litteraturens påstådda företräde hvilat.

skrifligt efter vår tid i alla vetenskaper, som till sin natur grunda sig på erfarenheten. Hvilket afstånd är ej t. e. mellan våra och de Gamles kunskaper om jorden, dess storlek, alster, länders relativa läge o. s. v.? Huru inskränkta och origtiga äro ej deras begrepp i de flesta delar af denna vetenskap? De kände egentligen ej mera af jordklotet än de länder, som ligga omkring Medelhafvet samt några delar af Asien bortom Euphrat. Hvad Romarne särskilt angår, voro de i geografin, likasom uti de öfrige vetenskaperna, Grekernas lärjungar, med undantag af deras kunskap om sydliga och medlersta Europas vestliga delar, hvilka länder de under sina eröfringar bättre lärt att känna, än Grekerne. Då man ser deras föreställningar om jorden i klimatiskt hänseende, är man frestad att tro dessa meningar vara dem orättmätigt påbördade, om de ej blifvit öfverlemnade åt oss i skrifter af män, som voro de lärdaste och skarpsinnigaste på sin tid och hunnit spetsen af sitt tidevarfs bildning. Cicero anser de trakter af jorden,

som ligga inom polcirkelne, höljda af en evig is, under det den medlersta eller heta zonen uppglödgas af solens strålar. Blott tvänne zoner, de tempererade, äro, efter hans tanka, beboeliga. Samma mening hyser Naturforskaren *Plinius*, sin tids polyhistor, i detta ämne. "Af de fem delar eller zoner, säger han, som åtskilja himmelen, framalstra de tvänne motsatta, som sträcka sig till jordens yttersta ända, eller poler, endast isstycken och göra dessa trakter till en beständig boning för kalla dimmor: öfverallt herrskar ett oupphörligt mörker, hvars skadliga inflytande alldrig mildras af en välgörande åsyn af de himmelstecken, som vi se. Endast snöns glans åstadkommer der ett hvitaktigt sken. Hvad den delen af jorden åter angår, som är belägen under den medlersta zonen, der solen förrättar sitt lopp och som beständigt brännes för sitt nära granskap med denna stjerna och förtäres af dess lågor, så kallas den med skäl den heta zonen. Till höger och venster om detta brännande bälte och

mel-

Hvad som låg der bortom kände de endast enligt dunkel hörsägen, och så orediga och falska voro deras föreställningar om Asien, att de inbillade sig, att det sträckte sig oafbrutet mot söder och utvidgade sig mer och mer mot södra polen. Lika ofullständiga och oriktiga äro deras begrepp om norra delarne af Asien och Europa. Kaspiska hafvet ansågs vanligen sammanhänga med norra ishafvet, och de omätliga länder, som bilda den Ryska statskroppen innefattades under den allmänna benämningen: Scythien: något begrepp om landets natur, eller innevånarnes karakter och lynne hade man ej. Teckningen af Europas nordliga delar är så förvirrad, att man derefter förgäfves söker att bilda sig en klar föreställning om dessa trakter, och beskrifningen på de Gamles *ultima Thule* är så obestämd och vacklande, att nyare tidens lärde ömsom sökt dess läge på Skandinaviska halfön, öarne norr om Skottland, eller Island. Af Britannien, hvars södra del *Cæsar* underlade Romarnes välde, voro de nordliga delarne eller Skottland fö-

ga kända; och Germanien, för hvars eröfring Romarne så ifrigt, ehuru förgäfvets, ansträngde sig, har sjelfva den snillrike och djupsinnige *Tacitus* i många delar oriktigt tecknat i den beskrifning, som han lemnat om detta land. Den berättelse han anför om *bernstenens* uppkomst bevisar, huru litet de kände de nordliga ländernas beskaffenhet och alster. I allmänhet hade de alldeles oriktiga begrepp om det relativa läget och storleken af jordens särskilda delar. Så t. e. förlades Europas vestra delar långt mera i nordost, än verkliga förhållandet är: och om Svarta hafvet var de Gamles mening den, att det var större, än Medelhafvet *). Af Africa kände de ej mer än norra kusten utmed Medelhafvet och länderna utmed Röda hafvet, ty *Herodoti* berättelse om den kringsegling af Africa, som Phenicier företogo på en Egyptisk konungs befallning, och *Hannos* upptäckts-

*) Den som är intresserad af en närmare undersökning af Grekernes och Romarnes geografiska system har tillfälle att se ännu flera besynnerliga meningar.

resa på västra kusten ansågos snart sagdt såsom fabler och voro utan inflytelse på deras kunskap om denna verldsdel. Om de öfriga omätliga länder på jordklotet, som nyare tiders forskningsifver upptäckt hade de ej en gång en dunkel aning.

Att de geografiska kunskaperna icke kunde blifva annat än högst ofullkomliga är lätt att inse, då man erinrar sig huru ringa framsteg astronomien och fysiken gjort hos Romarne, emedan dessa vetenskaper äro vilkor för geografiens fullkomnande. Det är en allmänt bekant sak, hvilka irriga föreställningar de hyste ej allenast om Universum i allmänhet, utan äfven om vårt planetsystem. Enligt deras tanke var vår jord belägen i medelpunkten af verlden; omkring henne svängde sig verlden och alla andra himlakroppar. Forn tidens störste geograf och astronom försökte att gifva vetenskaplig visshet åt denna mening, och den bibehöll sig genom hela medeltiden, tills den störtades af *Copernicus*. Det bästa sätt att beräkna tiden, som de Gamle kände och *Julius Cæsar* in-

förde i Rom, ha nyare tiders upptäckter bevisat vara oriktigt. — Samma okunnighet, som inskränkte och förvirrade deras begrepp i astronomien, herskade äfven hos dem i fysiken. Öfver naturens allmänna lagar och deras verkningar anställdes ej några trogna iakttagelser: deras uppmärksamhet på naturens gång var hvarken fullständig eller utfördes på ett sätt, att den kunde gifva dem något resultat i kunskapsväg: grunderna för de vanligaste fenomenerna förblefvo för dem outredda. *Plinius den äldre* anför väl en mängd observationer öfver naturens händelser, som han eller andra gjort; men ingen ordnande princip har dervid vägledt honom: oreda, ofullständighet och förvirring i åsigter röja sig allestädes i dessa iakttagelser: de äro endast ett aggregat utan ordning och system. *Seneca* trodde att en eldether inneslöt allt och var världens yttersta gräns: alla fixstjernorna, solen och planeterna näras af jordens utdunstningar (*spiritus, halitus*). Denna *spiritus* användes äfven att förklara de flesta fenomenerna. Luften var, efter

hans tanka, het och torr i sin högsta region för grannskapet intill de eviga eldarne och stjernornas omlopp. — Ej mindre oreda och bristfällighet röjer sig i de öfriga delarne af naturkunnigheten, i Botanik, Zoologi, med sina underafdelningar, Ornithologi, Entomologi, Helminthologi m. fl., hvilket också icke gerna kunde vara annorlunda, då mikroskopet ännu ej var upptäckt; och några vetenskaper finnas, hvarom forntiden ej en gång synes hafva haft något begrepp; åtminstone lemna dess litteratur, sådan den kommit till oss, ingen anledning till en dylik förmodan. Dessa äro Geologi, Geognosi, och den till en så förvånande höjd bragta Chemien: det är vår tids vetenskapsidkare, som den äran tillhör att i dessa grenar af naturvetenskapen, ledde af trägna och djupsinniga forskningar, hafva kommit naturens verkningssätt på spåren, ordnat den oändeliga mångfalden af fenomen i bestämda klasser, till lättare öfersigt för mänskliga förståndet, och spridt ljus öfver de lagar naturen i sin beundransvärda hus-

hållning följer. Namn med sådan glans, som *Kepler, De la Place, Herschel, Newton, Linné, Lavoisier, Davy, Cuvier* m. fl. söker man förgäfvos bland forntidens vetenskapsidkare. — Medicinen, denna vetenskap, som kanske först ibland alla räknar anhängare, emedan äfven de råaste folkslag hafva sina läkare, idkades visserligen äfven af Romarne; men utan något begrepp om de grunder, hvarpå denna vetenskap hvilar: och anspråk på vetenskapligt värde kunde den, i det skick den hos dem befann sig, ingalunda göra. Medicinen har sin grund i de resultater, som vissa andra vetenskaper lemna. Dessa vetenskaper: *Chemii, Anatomi, Physiologi* voro just de, om hvilka Romarne ej hade något begrepp. Blodets omlopp i kroppen jemte flera andra saker i medicinen som nu hvar och en känner, var för dem obekant. Den kunde därför hos de Gamle ej hinna den ståndpunkt, der namn af vetenskap kunde tillerkännas densamma, utan famlade med förbundna ögon i mörkret omkring sitt mål. Deras största läkares okunnighet i sin ve-

tenskap har blifvit ett ordspråk för senare tider.

Af denna korta öfversigt lärer utan motsägelse kunna slutas, att Romarne stå oändligen långt efter de nyare bildade nationerna i alla de vetenskaper, som bero på erfarenhet och forskning i den sinliga världen. De speculativa vetenskaperna idkades deremot af dem med mera framgång; men äfven häruti torde företrädet göras dem stridigt af vår tid. Bland de vetenskaper, som de Gamle ifrigast odlade, var Matematiken, en af de förnämsta; dock icke alla delarne deraf, utan blott Geometrien. Men romerska litteraturen har ej en enda författare att uppvisa i rena Geometrien: Grekernas *Euclides* är ännu ett mönster i framställningssätt, ehuru han ej uppmätt hela området af sin vetenskap. I de öfriga grenarne af Matematiken t. e. Algebra, Integral- och Differential-räkningen voro de alldeles främmande; eller rättare, de synas ej ens haft någon aning derom. Jemte Geometrien var äfven Filosofien en af de vetenskaper, hvarmed Romarne

ifrigast sysselsatte sig och deras litteratur kan häri framvisa flera arbeten af värde. Men förhållandet är i denna vetenskap det samma, som i de öfriga: Grekerne voro Romarnes läromästare. Någon gång händer väl att lärjungen hinner, eller till och med öfvergår sin mästare; men detta inträffade ej med de sednare. På dem kan, i afseende på deras lärare lämpas *P. Statii*-uttryck: *longe sequere et vestigia semper adora*. De förmådde på sin höjd att skriva några mer eller mindre förtjenstfulla noter till den text, som Grekerne författat. I Rom funno vetenskaperna, såsom en snillrik författare så träffande uttrycker sig, ett hårdt klimat. De ega ej något filosofiskt system, som uppvuxit på inhemsk grund. *Cicero*, den förste bland deras författare, blott commenterade Grekiska filosoferne: hans bemödande sträckte sig endast derhän att omflytta Grekernas filosofi på Romersk jord: något eget uttänkte han ej. Liksom i allmänhet hans landsmän, hvilka ej sökte och värderade vetande för vetandets eget värde, utan blott så vida det kunde

tjena dem såsom medel till politiska ändamål, studerade han filosofien egentligen för att derigenom bilda sig till talare och statsman och sålunda förskaffa sig inflytande ibland sina medborgare. Derfor äro hans tal hans förnämsta arbeten: för filosofiens historia äro hans filosofiska verk egentligen af vigt. Om Stoicismens strängare och renare grundsatser vunno insteg hos några få dygdiga män och riktade Romerska litteraturen med *Senecas* filosofiska arbeten, så ryckte deremot Epicureismens, all religion, all dygd och människovärde förstörande, lära den stora mängden med sig, till dess föraktet för allt gudomligt störtat i stoftet frihetens, ärans och fosterlandets heliga byggnad, och den låga egennyttn öfver krypande slafvar uppsatt fräcka, despotiska soldater. *Antonini* milda, människoälskande moralsystem, äfvensom den *Handbok* i moralfilosofien, som vanligen tillskrifves *Epictetus*, höra ej till Romerska, utan till Grekiska litteraturen. Män med sådan djupsinnighet som *Cartesius*, *Leibnitz*, *Hume*, *Kant*, *Fichte*, *Schelling*, *Höijer*

m. fl. söker man förgäfvat bland Romerska författare.

Ehuru filosofien till sin natur endast är en speculation inom teoriens område, är den likväl för människan af allt för stor vikt, att ej bestämma flera af de sanningar, som omedelbart gripa in i hela hennes practiska lif såsom medborgare. Sådana äro naturrätten, folkrätten och lagstiftningen. Af filosofiens tillstånd hos ett folk beror derföre till en betydlig del, huruvida i dess lagstiftning och folkrätt en sådan anda uttalar sig, som öfverensstämmer med de grundsatser, hvilka förnuftet erkänner såsom värdiga rättesnören för människors handlingar; ty ehuru lagstiftningen har sin grund i gammal häfd, folkets seder och religion, så underlåter filosofien ej att utöfva sin inflytelse på densamma, och småningom mildra det hårda och onaturliga deri. Detta var ej händelsen hos Romarne. Hvarföre? Jo, emedan detta rofgriga, inkräktande folk, som uppskattade allting endast efter den brukbarhet det hade för dess politiska afsigter, ej egnade så

mycken uppmärksamhet åt filosofien, att den invercade på dess lagar och samhällsförfattning. Ehuru bristfällig Grekiska filosofien var i åtskilliga delar, hade den dock kunnat lära Romarne att förbättra sina institutioner i många afseenden. De antogo denna filosofi såsom en luxartikel, icke såsom något för förnuftet och hjertat dyrbart. De talade mycket om frihet och rättigheter; men det var blott friheten för dem att beherrska alla andra folkslag, och rättigheter föreställde de sig ej kunna existera hos andra, än Romerska medborgare. Allt deras tal om dessa saker var ej annat, än en proklamation af den gamla grundsatsen: *tu regere imperio populos, Romane, memento*. Nästan hvarje blad i deras historia vittnar, med hvilket förakt de ansågo andra nationers frihet och anspråk på sjelfständighet. Våld och list nyttjades ömsom: der det ena ej kunde hjälpa begagnades det andra. Visserligen kämpade Roms Patricier och Plebejer blodiga strider sins imellan om öfverdrifna anspråk och kränkta rättigheter; men så snart Roms örnar

lurade på något nytt rof, eller sågo sig i fara att förlora hvad de redan slagit under sig, så ställde de oförsonligaste fiender sig villigt tillsammans under samma fana och stridde för samma ändamål, Romerska väldets utbredande. Den så mycket beprisade patriotismen hos Romarne, hvaraf deras historia företer verkligen förvånande exempel, var ej en strid för frihet och rätt, utan en strid för det eviga Roms herravälde. De rättigheter, för hvilkas kränkning Plebejen nyligen tvistat med Patriciern, respekterade han ej hos en det romerska namnets fiende: denne hade ej annat val, än att lyda eller förgås. Romerska historien berättar väl, att de understundom, efter svåra krig, eller visad ödmjuk tienstaktighet, beviljat mer eller mindre vidsträckta friheter åt folkslag och städer; men då det blef fråga om verklig magt, rättighet att bekläda höga embeten och befalla, så var det högst sällsynt, att någon, som ej var infödd Romare eller åtminstone i Rom bosatt, kunde uppstiga till platser af större inflytande i staten. Ifrån

Rom utgick all makt, blott der kunde anseende förvärfvas och innehafvas. Romerska staten var i detta hänseende i sjelfva verket en Aristokrati, der de magthafvande voro få och slafvarnes antal oändeligt. Den, som ville jemföra den med vår tids republiker eller constitutionela Monarkier och tro att hvarje medborgare, utan afseende på födelse- och vistelseort, hade lika rätt till statens embeten, och deltagande i dess angelägenheter, skulle mycket misstaga sig. Följderna af detta gränslösa högmöd och förakt för människans och medborgarens naturliga rättigheter visar sig också tydligt i Romarnes lagstiftning. Jemlikhet inför lagen, likhet i beskattning m. m. hade de ej begrepp om. Enligt de tolf Tafornas Lag hade en fader icke allenast rättighet, att ända till tre gånger sälja sin son, och sin dotter en gång, såsom slafvar, utan äfven att strafflöst döda dem. Strängheten mot gäldenärer gick derhän, att fordringsegare, i brist af tillgångar, hade rättighet att stycka och dela deras kroppar. Det var således natur-

ligt att slafveriet tilläts och ansågs till och med på visst sätt såsom nödvändigt: en slaf betraktades ej såsom en person, utan som ett ting: han egde följaktligen icke några rättigheter till mänsklig behandling. Om han dödades, bötte man för honom, som för ett oskäligt djur. Husbonden hade öfver honom *jus vitæ et necis* i vidsträcktaste mening: han kunde ej ärfva, ej borttestamentera något, och så djupt var föraktet för hans tillstånd, att hans vittnesmål inför domstol aldrig afhöordes, förrän man lagt honom på sträckbänken. Den rättighet, de nyare folken öfverlätit åt sina regenter, att i vissa fall göra nåd, hade en motsvarighet icke blott hos Grekerna, utan äfven hos obildade folkslag i deras *asyla*, ställen der brottslingar funno skydd mot lagens straff. Men romerska lagstiftningen förkastar äfven detta drag af mänsklighet. Ett brott, begånget med uppsåt, eller af förhastande, hade intet hopp om tillgift, ingen tillflykt undan lagens näpst. Ej det ouppsäteliga i gerningen, ej heliga lundar och ställen, icke en gång

sjelfva Gudarnes tempel och altaren kunde rädda den felande från straffet. — Den karakter af hårdhet, hvaraf romerska lagstiftningen utmärktes i afseende på enskilda personer, förnekade den ej heller i frågan om hela länders styrelse. Då man erinrar sig *Luculli* yppighet, *Crassi* gränslösa snålhet och *Cæsars* omätliga rikedom vid sin död, oaktadt den stora skuld han vid början af sin politiska bana åsamkat sig, kan man lätt göra sig ett begrepp om Romerska embetsmännens uppförande i de länder de styrde. De skatter *Æmilius Paulus* lät föra framför sig i sitt triumftåg, efter *Persei* besegrande, kunna äfven lemna någon upplysning i detta afseende. Våld, röfferi, orättvisa och grymhet af det oförsyntaste slag äro drag, som ej sällan träffas hos Romarne. Och för att i en sammanfatta de spridda dragen af det romerska styrelsesättet, hänvisa vi läsaren till *Ciceros* tal emot *Verres*. Något motsvarande mot dessa gräsligheter torde man hafva svårt att uppvisa i nyare historien.

Ett

Ett sådant folks häfder, seder och lif äro just ej något berömligt mönster att framställa till efterföljd för barn och ynglingar, hos hvilka man vill utbilda ej mindre böjelser och grundsatser, än förståndets förmögenheter. Jag vet ganska väl, att många af dessa fel kunna äfven tillvitvas de nyare folkslagen, och det är ej min afsigt att hos dem ursäkta, hvad jag hos Romarne tadlar. Men filosofen och granskaren, som öfverskådar hela sferen af ideer hos de förra, finner genast i deras eget sköte en måttstock, hvarefter deras intellectuella och politiska lif bör bedömas: det är Christna religionen. I stöd af den stämplar han såsom orätt och förkastelig all våldsam hersklystnad, vare sig hos enskilda eller hos nationer, allt orättmätigt och barbariskt förtryck, all behandling som förnedrar människan såsom förnuftig varelse. Också hafva lagstiftarne i sednare tider mer och mer lemnat uppmärksamhet åt det värde religionen tillerkänner alla människor, och förnuftet har bättre lärt inse hvad det är

skyldigt sin egen värdighet. En sådan måttstock finnes ej för Romarnes litteratur och samhällsinrättningar: deras religion ogillade ej förtryck af främmande folk: tvärtom den underbläste hatet mot fiender — och *främling* och *fiende* voro hos dem liktydiga ord — samt tillät trældomen. Och ville man granska deras lif efter Christna religionen, så skulle deras försvarare, och det med skäl, ropa på ett ensidigt och vrångvist bedömande. Men hvad blir följden af uteblifven granskning? Jo, det oriktiga och felaktiga står qvar jemte det förträffeliga, och derigenom får ynglingen en förvänd åsigt af hvad som är sannt eller falskt hos de Gamle. Sedan mänskligheten imedlertid förvärfvat en klarare urskilning af rätt och orätt, enligt hvilken, utan motsägelse, de Gamle stå efter vår tid, så borde deras loftalare ej så blindt framställa deras litteratur, såsom det förnämligast och snart sagdt enda, som förtjenar att kännas af personer, hvilka vilja göra sig förtrogna med tankans och snillets dyrbaraste skatter. —

Jag nämde religionen. Detta är åtminstone en punkt, hvaruti förmodligen ingen lärer neka vårt företräde framför Romarne. Men hvad har religionen att göra med litteraturen, säger man? Jag frågar tillbaka: visar ej alla tiders historia, att ett folks hela lif, i vetenskapligt och politiskt hänseende, varit en afspeglings af religionens beskaffenhet hos detsamma? — och tror mig dermed tillräckligt hafva besvarat den framställda frågan. Då den hedniska religionen med sina sinliga begrepp blott dunkelt och ovisst anvisar människan något högre än detta jordiska, och ej skyddar hennes värde här i lifvet, såsom förnuftig varelse, så lyfter Christna religionens ljusa och tröstande sanningar hennes tankar och känslor till himmelen. Men icke blott öfver jorden visar hon henne målet för sina önsknings och sin bestämmelse; äfven här på jorden lärer hon, att människan är sitt eget ändamål; ingen bör således låta bruka sig endast och allenast såsom medel för andras afsigter, ingen får betraktas eller behandlas såsom ett ting: styrkan här

dermed upphört att gälla såsom rätt och hvarje människa har i samhället oomkullstötliga anspråk på så stor frihet, som är förenlig med det helas bestånd. Då hedendomen stänger människans utsigter inom jorden, ej låter henne hoppas att se begäret efter den sällhet, som ligger outplånligt nedlagdt hos henne, tillfredsstäldt annorstädes, än inom denna verdens gränser och derigenom ger egennyttan en obehindrad fart, så mildrar och hejdar Christna religionen de vilda passionerna derigenom, att den försäkrar människan om ovanskelig lycka till ersättning för ögonblickliga uppoffringar. Hedendomens gudomligheter äro ej väsenden, som genom sin naturs helighet göra dygden dyrkansvärd för människan och locka henne till dess utöfning: deras företråde består blott i en skönare och fullkomligare organism, som gör dem skickliga att i högre grad njuta sinlighetens nöjen. Denna olikhet i religiösa åsikter hos den fordna och närvarande tidens folk måste medföra stor skiljaktighet ej allenast i praktiska lifvet, utan äfven inom vetenska-

pernas och konsternas område. Att i samhällslifvet ej alla de resultater, som följa af Christna religionens höga sanningar, ännu infunnit sig, bevisar ingen ting annat, än det stora välde, som äfven de påtagligaste orimligheter utöfva, sedan de vunnit häfd: mot anmärkningens riktighet bevisar det intet *). Religionens olikhet hos de gamla och nya folken är, efter min tanka, en af hufvudorsakerna till skiljakigheterna i den klassiska och romantiska

*) Romarne måste till en stor del påtaga sig förebråelsen att Christna religionen ej kunde vid sin uppkomst uträtta allt det goda, som den är ämnad att åstadkomma. De voro då världens herrar; på dem berodde att låta dess höga anda genomströmma världen. De hade förut förderfvat Grekiska odlingen: nu Christna religionen. Om Grekerne varit råddande, hade förhållandet troligen varit helt annorlunda. Men Romarne kunde ej tåla en religion, som lärde jemnlighet bland människorna. Då de ej kunde hindra dess utbredande, inympades deras aristokratiska anda på den. Påfvarnes despotism i andeliga saker är ej annat, än ett förnyande af det blodiga drama, som deras företrädare i Rom Konungarne, Consulerne och Kejsarne redan förut uppfört i världsliga ting.

bildningens karakter. Jag skall längre fram söka visa det inflytande den haft på skaldkonsten.

Hvad jag nu yttrat om romerska litteraturen i jämförelse med den moderna, skulle jag till en del återtaga, om frågan gällde den Grekiska; ty denna litteratur har i alla hänseenden ett ojemförligt företräde framför Romarnes. Då man ifrar för de gamla klassiska språkens studium såsom vilkor för all grundligare bildning, är det ett i högsta grad anmärkningsvärdt och frap-pant bevis på den ensidighet, hvarmed man förfar, att man ej yrkar studium af Grekiskan, utan af Latinen. Ty det förra språket, antingen man betraktar det i och för sig, såsom språk, eller med afseende på den litteratur det eger, är mycket tjenligare, än det sednare. Dess större bildlighet, smidighet och rikedom i talesätt närmar det, mera än Latinen, till de lefvande språken, särdeles de germaniska, och gör det tjenligare till vetenskapsspråk, så vida ett gemensamt språk för detta ändamål bör finnas. Betraktar man derjemte från den

historiska synpunkten anledningen till Latinens allmänna utbredande inom vetenskapernas och bildningens område, under en lång följd af sekler, så upptäcker man lätt, att det antingen var en ren tillfällighet, eller mindre ädla afsigter, men ingalunda detta språks inre förträfflighet, som förvärfvat detsamma hedern att blifva de lärdas tungomål. Man tillskrifver vanligen de nordiska och germaniska folkens infall i Romerska riket vetenskapernas förfall. Men när dessa barbarer ryckte till sig spillrorna af Cæsarernas välde, då låg lärdomen redan i själtåget, och skulle äfven utan denna händelse sannolikt innan kort hafva uppgifvit andan. Den tidens innehafvare af den ringa lärdom, som fanns, prästerne, talade Latinen såsom modersmål: det var således ej underligt att detta språk var det allmänna skriftspråket: snarare bör man förundra sig öfver dåvarande författares okunnighet, som ej valde Grekiskan till författarespråket, efter man tyckes tro att vetenskaperna böra tala ett annat, än det allmänna folkspråket. När sedermera Latinen

dog ut såsom allmänt språk, genom dess uppblandning och förbistring af de inbrytande nordiska folkens modersmål, och Påfvarne fattat det ohyggeliga beslutet att grunda ett andeligt välde på folkens okunnighet, så stängdes äfven Latinen inom klostren och prästståndet, och blef gudstjensens språk. Under medeltidens mörka barbari, då mänskliga förnuftet slumrade och all vetenskaplig forskning upphört, var det en verkelig fördel för det påfviska intresset att bibehålla Latinen såsom det skriftspråk, hvarpå tidens krönikor och legender författades; ty så stor var okunnigheten, att mer än en munk ej förstod den Latin, som han mässade i sin handbok: på Grekiskan var ej att tänka: man erinrar sig tidehvarfvets naiva bekännelse: *Græca sunt, non leguntur*. Då reformationen derefter väckte vetenskaperna till nytt lif, egde intet Europeiskt folk någon litteratur, eller ett språk, som var nog bildadt och bekant att kunna göra anspråk på de lärdas uppmärksamhet: det var derföre ingen svårighet för Latinen att ännu en tid bibehålla

sig i sin inkräkting. Hvad som sedermera under vetenskapernas utveckling skett och sker bevisar tillräckligt, huruvida de äro sinnade att erkänna Latinens längesedan föråldrade anspråk.

Men eger då romerska litteraturen ingen ting förtjenstfullt? Är det anseendet åtnjutit i flera århundraden blott en tom chimér, utan verkelig grund? Vare det långt ifrån mig att påstå detta. Tvärtom, den eger förtjenster af stort värde, förtjenster, hvaruti de nuvarande folkens litteraturer sent skola öfverträffa den. I allt, som rörer värtalighet och i allmänhet fördrag, eller framställningssätt, har romerska litteraturen arbeten att framvisa, som alltid skola göra ära åt mänskliga snillet. Orsaken till denna Romarnes fullkomlighet i framställningssätt, oaktadt deras underlägsenhet i kunskaper och vetenskaplig forskning, i jemförelse med oss, bör sökas i deras lynne och det läge, hvari de befunno sig såsom människor och medborgare, som hos dem var helt annolunda än hos oss; jemte flera andra omständigheter,

hvaraf jag här kan antyda blott de vigtigaste. — Ehuru förhållandet ej var det samma med Romarne, som med Grekerne, hvilka voro sina egna lärare i konster och vetenskaper, så hade de likväl erhållit sin första bildning af ett folk, hvars litteratur helt och hållet uppvuxet och utvecklats på inhemska grund. De hade för sig på sin bildningsbana ett mönster af en hög och original natur, och detta i förening med energien i deras egen karakter skulle naturligtvis föra dem till en lycklig imitation af sina förebilder. Liksom Grekernas, kunde äfven Romarnes kunskaper icke vara vidsträckta; men de berodde på egen, individuell erfarenhet; de voro en omedelbar frukt af de olika förhållanden, hvaruti hvar och en befunnit sig *). Hvar och en veste, att jag så må säga, nästan endast hvad han själf erfarit; men derigenom vo-

*) Större delen af de ideer, som här förekomma till sidan 67 äro lånte ur Prof. Höjers Afhandling om de Gamles och de Nyares Vitterhet och Vältalighet i jämförelse med hvarandra; i delen.

ro också kunskaperna mera sammanväfda med känslan: de voro mera åskådningar än begrepp, mera omedelbart härflytande från objecterna och mera subjectivt säkre, emedan de voro ett resultat af egen kunskapsförmåga. I sjelfva föreställningarnes natur och sättet att erhålla dem låg följaktligen den egenskapen att de måste vara originela: de kunde icke heller förlora den då de meddelades. Helt annorlunda är förhållandet hos oss. Den nästan omätliga omfattning, som vetenskaperna i våra dagar ega, och den fordran, man har af en bildad man att vara något hemmastadd i hvarje vetenskap, gör sättet att förvärfva kunskaper helt annorlunda hos oss, än hos Romarne. Vi kunna säga, att vi veta för mycket: för att medhinna något, måste vi slumpa med hvad vi vilja veta: i stället för enskilda föreställningar och åskådningar måste vi förvärfva begrepp, allmänna aftryck af föremålen. Men dermed försvinner också det originela och lifliga i kunskaperna: färgen förgår och blotta teckningen återstår. Vi måste lära och låna

våra kunskaper af andra: de Gamle förvärfvade sjelfve sina; derigenom införlifvades de helt och hållet med egarens karakter och lynne, och måste således, då de i skrift återgåfvos, bära originalitetens stämpel. — Den republikanska statsförfattningens beskaffenhet hos Romarne, måste mäktigt verka på deras bildning och seder. Hvar och en medborgare hade ett omedelbart interesse af sitt deltagande i regeringen och lagstiftningen. Statsförfattningen, som hos dem mera var byggd på medborgarens moraliska karakter och duglighet, än på fullkomligheten af sin egen inre mekanism, måste alltid framkalla utomordentliga män. Detta förskaffade tillfälle att bättre lära känna människan, och den öppna offentligheten af deras lif i allmänhet gjorde sättet för de finare och mera karakteriserande dragen af människolynnet vidsträcktare. Sjelfve medverkade de, eller sågo andra medverka i alla viktigare uppträden, och sättet att deltaga i allmänna angelägenheter var ej så inskränkt, som i de nyare samhällena: den naturliga karakteren

hos den handlande personen hade ett större utrymme för sig. Själens inre, hemliga driffjädrar kände de kanske ej så noga, som vi, men deremot så mycket bättre den verkligt handlande människan. Passionernas utbrott hos henne, utvecklingen af hennes moraliska karakter under omväxlingen af hennes öden; denna individualitet i framställning ger åt de Romerska historieskrifvarnes arbeten en originalitet, som i hög grad måste frappa oss *). I de nyare staterna är förhållandet helt annorlunda. Regeringssättets complicerade beskaffenhet i dem och deras monarkiska natur ger högst sällan en ovanlig karakter tillfälle att visa sin naturliga

*) Det är i synnerhet genom sina historiska författare, som romerska litteraturen kan tillägna sig något företräde framför den moderna. Men hvarföre vilja finna de sanna mönstren för historisk stil blott hos Romarne? Med skäl ställer forntiden sin *Herodotus* främst bland häfdateknare. Men vid sidan af honom skulle jag ej draga mycket i betänkande att sätta *Sturleson*; och så sublim är *Nials Saga*, att man kunde vara höjd att anse den för ett tragiskt drama utfördt i historisk stil.

energi. Händelsernas gång i dem är mera jemn och lugn: Konungen är hos oss den ende, som synes: allt hvad som sker, sker i hans namn; ehuru han derföre ej, i allmänhet, påtrycker händelserna stämpeln af sin personliga karakter: det är det antagna regeringssystemet, som ger dem sin prägel. Blott då och då händer, att en Minister eller General för dagen synes bredvid honom. Alla andra personer träda så långt bort i bakgrunden af den politiska taflan, att man med möda urskiljer deras fysionomier; och efter femtio år kan man ej vidare igenkänna någon. Detta är för sakernas bestånd fördelaktigare, derom är ingen fråga; men åt häfdatecknarens framställning måste det ge en enformighet, som ställer hans arbete efter de Gamles. Mängden af de olikartade händelser, som utgöra den nyare historien, ålägger honom äfven nödvändigheten att välja vissa allmänna synpunkter för händelsernas framställning. Men individualiteten försvinner i samma mån, som händelserna generaliseras. *Napoleons* historia är kanske den enda, till-

hörande den nya tiden, som kan framställas i de Gamles stil: på alla sina omgifningar satte han prägeln af sin personliga karakter: allt är hos honom originelt. Han står *en haut relief* på sin tids historiska tafla.

Den större olikheten i våra stånd har äfven en verkan på språket, som för vår tids författare medför olägenheter, hvilka Romarne ej kände. De så kallade högre och bättre klasserna hafva, jemte sina egna seder och vanor, antagit vissa sätt att uttrycka sig och infört ett slags belevnenhet i språket, som en författare ej kan undgå att iakttaga, om han vill lyckas. Detta har skapat en mängd låga ord och uttryck i språken, ty hvad de högre klasserna ej antagit anses som oädelt. Men det är just de lägre klasserna, som nyttja sådana ord, hvilka på ett mera målande och concret sätt uttrycka begreppen. Enligt den omnämnda belevnenheten i språket, som man gifvit namn af smak, kan en författare ej framställa en mängd föremål i naturen anorlunda, än genom omvägar och oegentliga uttryck; derigenom blir framställningen

matt och sökt och förstör dermed det intresse, den skulle väcka hos läsaren. På intet ställe har smaken inkräktat ett så oinskränkt herravälde, som i Frankrike: en författare der utsätter sig heldre för att säga den trivialaste tanke, om det kan ske på ett elegant sätt, än han skulle våga att för en originel idé nyttja ett uttryck, som smaken ej sanctionerat. Deraf kommer, att franska författare, oaktadt den snillrikhet och liflighet, som tillhör deras nation, i allmänhet äro så litet originele i sitt skrifsätt. Smaken inskränker dessutom området för de föremål, som den tillåter framställas: derigenom händer att, då man läst några författare, man sedermera hos andra träffar blott gamla bekantskaper i tankar och uttryck, och detta bidrager naturligtvis ganska mycket att minska läsarens nöje. Alla dessa olägenheter veste Romarne ej utaf. — Författareskapet har hos oss äfven blifvit ett riktigt mode: många skriva blott af fåfänga, af begär att förvärfva ett namn, eller för utkomst skuld. Det är

natur-

naturligt att man då mera rådfrågar den rådande smaken för dagen, än sitt eget omdöme, mera söker att uttrycka andras tankar, än sina egna. Romarne författade, förde dertill endast af sin egen inre känslas energi.

När man till allt detta lägger den anmärkningen, att Romarne såsom ett söderländskt folk af naturen egde mera liflighet och eld, än de nyare bildade nationerna, hos hvilka bildningen egenteligen är hemmastadd, så upptäcker man lätt orsaken, hvarföre de i Vältalighet och i sitt framställningssätt i allmänhet ha mera originalitet, än desse. Endast i en stat med ett republikanskt regeringssätt, såsom det Romerska var, kunde man hålla sådana tal, som dem vi ännu ega qvar af *Cicero*. I despotiska stater, der man ej får tänka fritt, är det ännu mindre tillåtet att tala fritt. Det ligger i sakens natur att till ju större folkmängd man talar och ju mera obildad denna folkmängd är, desto mer är man frestad, ja nästan nödsakad, att tala passionell.

nens språk. Den är ej i stånd att följa en sträng logisk bevisning af det ämne man framställer: åtminstone löper man snarare fara att på denna väg misslyckas i bemödandet att öfvertyga. Känslan är deremot det haf, hvars vågor lättast sättas i rörelse hos en större folkmassa. Det var derföre naturligt, att *Cicero*, då han talade till Romerska folket, för att förmå det till ett visst beslut eller handling, talade passionens språk; ty, såsom redan är anmärkt, hos en större ouplyst folkmängd är man säker att verka på öfvertygelsen så snart man förmår uppröra känslorna. Deraf det hänförande språket hos honom. Hvad är orsaken, att vår tids stora talare, *Pitt*, *Fox*, *Mirabeau*, *B. Constant*, *Foy* m. fl. ej nyttjat samma språk, som den Romerske talarren? Måne den, att de ej ega samma snille, samma känsla, samma bildning, som denne? Ingalunda. Men de ha talat till helt andra åhörare. Då *Cicero* talade till människor, som till större delen voro utan all odling, så hade desse för sig åhörare, som hade en hög grad af bildning. Men

i samma mån man sjelf är upplyst i det ämne, hvarom är fråga, älskar man att öfvertygas endast genom verkeliga bevis. Jag fattar misstroende till en talare, som bestormar min känsla, för att verka på min öfvertygelse. Om *Cicero* kunde tala inför våra domstolar, såsom han ofta talade inför Romerska folket och Senaten, skulle han ej väcka för sig det medlidande, som han sökte förskaffa sina klienter?

Böre vi då säga, att Romarne äro oss så öfverlägsne i snille och vältalighet? Jag tror det ej. De ega företräde, om man så vill, i coloritens liflighet: i teckningarnes sanning och färgens riktighet äre vi långt öfver dem. Sammanställningen af ideer är hos dem ofta endast tillfällighetens: vi hafva bragt sanningarne i system, se dem i stort och känna dem i deras inbördes sammanhang: vår utsigt öfver mänskliga vetandets hela område är mycket vidsträcktare och riktigare, än Romarnes.

För ingen af de sköna konsterna kunde de förhållanden, under hvilka vi ofvanföret sett att romerska bildningen inträffade, med-

föra större fördelar än för poesien, i afseende på dess exoteriska beskaffenhet, om detta uttryck tillåtes. Också är skaldekonsten en af romerska litteraturens vackraste sidor. Dess öppna, enkla naivitet, dess klara teckningar af människan i alla sina ställningar i lifvet skola alltid värderas. *Virgilii Æneid*, äfven som hans målningar af herdelifvet; *Ovidii, Tibulli* och *Propertii* af kärlekens allmagt äro arbeten, som i alla tider skola förvara sina författares namn från glömskan. Men se vi åter på innehållet af den romerska och den nyare skaldekonsten, föremålen och ideerna, som båda framställa, så tror jag att företrädet tillhör den sednare. Den förras teckning af naturen i all sin nakenhet behagar, säger man, mera än den sednares matta målningar; utan tvifvel derföre att den gifver mera näring och kittling åt sinligheten. Det naiva och naturliga har, liksom allt annat, sina gränser. För vida utsträckt öfvergår det till äcklig råhet *). De mo-

*) Sådana uttryck, som *Horatii tauri ruentis in venerem tolerare pondus*, eller dem, som fö-

derna, invänder man, äro mera konstlade och sökte, eller, efter vanliga uttrycket, mera anständige: denna anständighet har sitt ursprung i renare tänkesätt, Christendomens frukter. Den är den Christna sedlighetens anständighet: bör man beklaga sig deröfver? Eger hela romerska poesien ett skaldestycke, af icke större vidd än *Kellgrens Inbillningens Verld*, som kan jämföras dermed, eller en författare sådan, som den förvånande, store *Shakespeare*? Hvar finnes hos Romarne en skald, som nitälskar för dygden, det rätta, det sanna och sköna så, som *Schiller*? *Horatius* hade onekligen mycket snille; men hans grofva sinlighet och epikureism, hans apotheoser af *Augusti* despotism och laster som statsman skola alltid såra hvarje rent och fritt sinne. Ett visst slag af poesi, den andeliga, som kanske utgör den moderna skaldekonstens triumf, hade Romarne ej ens aning om. Visserligen författade deras skaldar hymner till Gudarne; men hurudana

rekomma i 8 Epod., skulle ingen författare nu för tiden våga nyttja till ett fruntimmer.

äro de; hvad framställa de? Väsenden, in-
tagne af alla den mänskliga svaghetens pas-
sioner, sinliga begär, hat, afund och an-
dra känslor, hvaröfver en människa ofta
borde rodna. Den moderna religiösa skal-
dekonsten hugsvalar det oroliga, lidande
hjärtat, lugnar det grubblande förnuftet
och gifver en fast stödjepunkt åt männi-
skans käraste och viktigaste förhoppningar.
Jag erinrar i detta afseende endast om *No-
valis'* Andeliga Sånger och flera af våra
psalmer, i synnerhet den makalösa öfver-
sättningen i Nya Psalmboken af Prudentii:
Jam moesta quiesce querela.

Några författare försvara studium af
latinska språket och litteraturen på den
grund, att, *som den moderna bildningen
leder sin uppkomst från den gamla klas-
siska, den ej heller kan bestå utan den-
samma.* Detta vill med andra ord ej säga
annat, än att den moderna bildningen i sig
sjelf icke eger någon lifgifvande princip
och att den endast i en bevarad continui-
tet kan påräkna garantien för sitt bestånd.
Egentliga andemeningen och följden af

denna continuitet, sådan den nu på någon tid blifvit yrkad, är likväl, så i vetenskapligt som historiskt hänseende, ingen annan än stagnation och död. Man må, så mycket man vill, tala om de nya affinitetsförhållanden och föreningsprocesser, som kunna uppstå mellan den gamla och nya bildningen; man må föreställa sig den förras område så vidsträckt man behagar, så skall den sednare alltid sluta med en cirkelgång af eviga omsägningar, då man ej vill medgifva dess existens på annat vilkor, än att den oupphörligt återspeglar den förras karakter och anletsdrag. Hvart har continuiteten i theologiskt afseende fört Romerska kyrkan? Till död i vetenskaper och i människornas yttre välstånd. Hvilken kan utan rysning betrakta historiens målning af Hindostanernas och de gamle Egyptiernas slaveri under kast-indelningen, eller Chinesernas förstening i vetenskapligt hänseende? Detta är likväl det resultat, som alltid uppstår, då den ena generationen dömes att träda i den andras fotspår. Förfäktarne af detta påstående borde erinra sig, att

Naturen sjelf ej gör anspråk på en dylik
continuitet: den är ett oupphörligt fortskrif-
dande och har ej ämnat människan till en
beständig pupill under de äldres förmynd-
derskap. När en son hunnit till vissa år,
befrias han från fadrens uppsigt och välde.
Hvarföre? jo, emedan han i sin egen per-
son, i sina kropps- och själskrafters utveck-
ling eger garantien för sitt sjelfbestånd. Han
kan visserligen med vördnadsfull tacksam-
het erkänna värdet af fadrens omsorger,
varningar och efterdömen, och gör det ock-
så; men deraf följer ingalunda, att han
skall antaga sin faders yrke och lefnads-
sätt, eller ens karakter och sätt att vara.
Så förhåller det sig äfven med nationerna
i afseende på vetenskaper och bildning.
Det ena folket lefver ej under fullkomligt
samma förhållanden, som det andra: någon
af de ingredienser, som bestämma det slut-
liga resultatet, är olika å den ena och an-
dra sidan. Det är så beskaffadt med na-
tionerna och bildningen under deras fort-
skridande genom tiden, som med många
kroppar i Chemien. Sammansatta kroppar,

som komma i beröring med hvarandra, ingå föreningar, hvaraf nya kroppar uppstå, till utseende och egenskaper väsendtligen olika de gamla. De, som ifrigt försvara det gamla och föregifva att ingen ting kan bestå, som ej innebär en continuitet eller reproduction af det förut bestående, besinna ej, att de viktigaste händelserna i mänsklighetens historia just innehålla den skarpaste vederläggning af deras mening. Ett alltför envist och långvarigt kvarhängande vid det gamla förer alltid sluteligen till en depravation, hvarur naturen ej kan rädda sig annorlunda, än genom ett tvärt språng till ett nytt af fullkomlig motsats mot det förra. När Grekelands sofister genom absurda spetsfundigheter och logomachier förderfvat detta lands uppblomstrande bildning, så var ej *Socratis* filosofi en continuation af deras osanningar, utan en riktig motsats deraf, både i afseende på form och innehåll. När världens Frälsare framträdde, för att föra människorna till ljus och lycksalighet, så bestod ej Hans lära i en continuation af den för-

derfvade moral, som då följdes af både Judar och hedningar: den satte tvärtom, såsom *Johannes* träffande uttrycker sig, yxan till roten af högmodet och skrymteriet hos hela verldens Fariseer *). I *Luthers* reformation visade sig ej någon continuitet af det redan bestående, ehuru den föranleddes deraf: den bestod deremot i en fullkomlig rothuggning af alla de skändliga osanningar, som Påfvarne i religionens namn etablerat. Då *Locke* och *Hume* omintetgjort allt hopp på förnuftets förmåga att komma till fullkomlig visshet i de saker, som mest interessera mänskligheten, så uppstod *Kant* och återgaf på en gång förnuftet dess förlorade rättigheter och människan hennes skönaste förhoppningar. Detta var ej en continuitet af de gällande åsigterna i

*) Någon torde invända att Christna läran ej bör subsumeras under samma cathgori, som de öfrige exemplen. Jag medger det, i afseende på dess ursprung. Men ehuru gudomlig till sin grund och natur, kan den, såsom ett fenomen i mänsklighetens historia likväl betraktas efter samma lagar, som de öfriga händelserna inom mänsklighetens område.

filosofien på hans tid, utan en rak opposition mot dem. Då franska Konungarnes gränslösa slöseri och sedelöshet förstört Frankrike både i ekonomiskt och moraliskt hänseende, så kunde detta sköna lands innevånare endast derigenom räddas från undergång, att den gamla continuiteten tvärt afbröts. Sedan Chemisterne i fordna tider länge svängt sig med phlogiston och dermed förklarar allt, som ej kunde deraf förklaras, så framträdde *Lavoisier* och genom uppdagande af naturens verkningssätt gjorde slut på all vidare continuation af det förra charlataneriet. De kemiska fenomenerna ha sedermera på det mest nöjaktiga sätt blifvit förklarade utan phlogiston, och den phlogistiska continuiteten har måst dela alla orimliga påståendens öde att föraktas och glömmas. Så visar mänsklighetens historia öfverallt, just i sina utmärktaste epoker, att continuiteten af det gamla bestående icke allenast icke är nödvändig att bevara, utan äfven ofta måste afbrytas, och att en annan grund, än den historiska, finnes för det vetenskapliga lif-

vet. Människan bär inom sig sjelf, i den ursprungliga kraft och det snille naturen gifvit henne, det egenteliga vilkoret för bildningens lif och fortgång. Denna modifierar sig på mångfaldiga sätt, allt efter de olika yttre omgifningar och förhållanden, hvarunder den framträder. Om förnuftet ej alltid erkänner de egenheter, som förefinnas i en nations odling och litteratur, men hvilka imedlertid kunna förklaras af dess särskilta seder och ställning, så måste det ännu mindre erkänna riktigheten af denna odlings inympande med sina egenheter på andra nationer, som lefva under helt andra förhållanden. Det blir därför alltid en påtaglig orimlighet att ej vilja antaga något annat såsom rätt i den romantiska bildningen, än hvad som kan härledas från den klassiska. Hvad den nyare och romerska bildningen för öfrigt angår, äro elementerna, som bestämma bådas karakter, så olika, att de måste betydligt afvika från hvarandra: religion, seder, lagar; allt är hos oss annorlunda, än det var hos Romarne. Om Försynen beslutat att än en gång låta

Grekerna uppblomstra såsom ett fritt och sjelfständigt folk, så skall utan tvifvel deras nya bildning få en annan karakter, än deras förfäders, oaktadt båda trampa samma jord och blicka upp mot samma himmel, och samma lynne, seder och inrättningar till en stor del ännu ega rum, som i den gamla klassiska tiden. Men vår tids Greker hafva en annan religion och med detsamma väsendteligen olika åsigt af lifvet. Dessutom gör naturen under folkens framskridande genom tiden beständigt liksom nya insatser i bildningen, hvarigenom den oupphörligt modifieras och efter seklers förlopp nödvändigt måste erhålla ett annat utseende.

Man har också föredragit Latinen såsom dödt språk framför de moderna, *hvilka, genom sin egenskap att vara lefvande, ofta måste förändras både i afseende på talesätt och enskilda ords bemärkelser.* Denna skenbara invändning förfaller vid första alfvarsamma granskning den underkastas. Intet språk, det må ega en så stark utveckling man än vill antaga, kan

inom en rymd af tio år vara underkastadt så betydliga förändringar, att de äro märkbara för någon annan, än en fullkomlig kännare deraf. Denna tid är likväl mer än tillräcklig att så fullkomligt inhemta kändedom om hvilket språk som heldst, att de nya förändringar, som härunder möjligen kunna inträffa, icke förorsaka någon svårighet för en yngling att på egen hand göra de framsteg, han vill i det eller de språk, han studerar. Och äfven om man, till stöd för sitt påstående, ville antaga, hvad som är en omöjlighet, att ett språk under den antagna tiden skulle undergå några betydeligare förändringar, så är det naturligt, att en Lärare ej sysselsätter sina lärjungar med sjelfva utvecklingen i språket, utan med det väsendteliga, constanta deri. Men det väsendteliga i ett språk, declination, conjugation och syntaxis, ändrar sig knappast märkeligt på femtio år: några modificationer i ordens bemärkelser och nya talesätt kunna på sin höjd uppstå. Den som obehindradt läser en Engelsk, Tysk, eller Fransysk bok, som är

skrifven 1827, läser äfven utan svårighet en bok på något af dessa språk, författad för hundra år tillbaka, oaktadt de ofantliga framsteg dessa språks litteratur under denna tid gjort. Den, som begriper någon nu lefvande fransysk författares arbete, förstår kanske ej *Racine* och *Molière* för det de skrifvit för mer än 100 år sedan? Den, som ledigt läser *Byron* eller *Moore*, mågta kanske ej taga sig ut med *Milton*, som skrifvit för 150 år sedan? *Risum teneatis amici!*

Jag har i denna uppsats framställt de viktigaste skäl, som anföras för latinska språkets studium, samt hvad som deremot kan invändas. Läsaren torde här af utan tvifvel medgifva, att detta språk ej är så oundgängeligen nödvändigt för den allmänna bildningen och uppfostran, som man hittills föreställt sig. Då man gör sig reda för ändamålet med studium af Romarnes språk, faller detta genast i ögonen. Hvad söke vi hos de Gamle? Sanningar? Dem ege vi redigare, ljusare, vidsträcktare och

säkrare än forntiden. Skönhet, form? Men för blotta formalismen bör väl ej så mycken tid uppoffras, att vi icke hafve någon öfrig för saken? Eger då den moderna litteraturen inga författare af sann skönhet? Vilje vi bland de Gamle söka mönster af verkelig höghet, ädelhet och skönhet i tankar och stil, då måste vi göra oss förtrogne med den grekiska litteraturen, denna litteratur med sitt ljufva, klangfulla språk och sina outtömmeliga snilleskatter. Hvad är *Virgilius* mot *Homerus*, *Horatius* mot *Pindarus*? Hvilken framträder bland Romarne och vågar en täfling med *Plato*, *Æschylus*, *Sophocles*, *Euripides* eller *Aristophanes*? *Cicero*, *Livius* och *Sallustius* äro stora, men *Demosthenes*, *Xenophon* och *Thucydides* ännu större; och *Herodotus* har ej en gång funnit en efterapare bland Romarne. Desse förhålla sig till Grekerne, som en skuggteckning till en lefvande, frisk och fågringsfull kropp. Hos de sednare finnas de källor, i hvilkas kristall människosnilletts alla stora ideer i sin re-
 naste

naste och skönaste form återspeglas, såsom himmelen i en klar vattenyta.

Någon torde till äfventyrs tro, att meningen härmed är att utdöma allt studium af romerska litteraturen. Detta är ingalunda afsigten *). Jag har med denna lilla uppsats blott velat försöka att visa den romerska och moderna litteraturen i sitt verkliga förhållande till hvarandra. Den romerska är för filosofen, hädforskaren och vetenskapsmannen af stort interesse,

*) Att språkstudium ej bör börjas med Latinen är ofvanföre yrkadt. Frågan, när man skall begynna med detta språk, är svårare att besvara. Efter min tanka bör det ej ske, förrän man väl känner något af de lefvande språken. Det Engelska torde för oss vara det tjenligaste att först lära. Dess stora likhet med vårt modersmål, i afseende på grammatik och ordens ordning, som förutsätter likhet i tankegång, gör det lättare för en Svensk att lära, än något annat språk. Pronunciationen är den enda svårigheten; men denna olägenhet kan lätt öfvervinnas. Med afseende på latinska språket kan det äfven utgöra en tjenlig öfvergång härtill, genom den mängd latinska ord det innehåller.

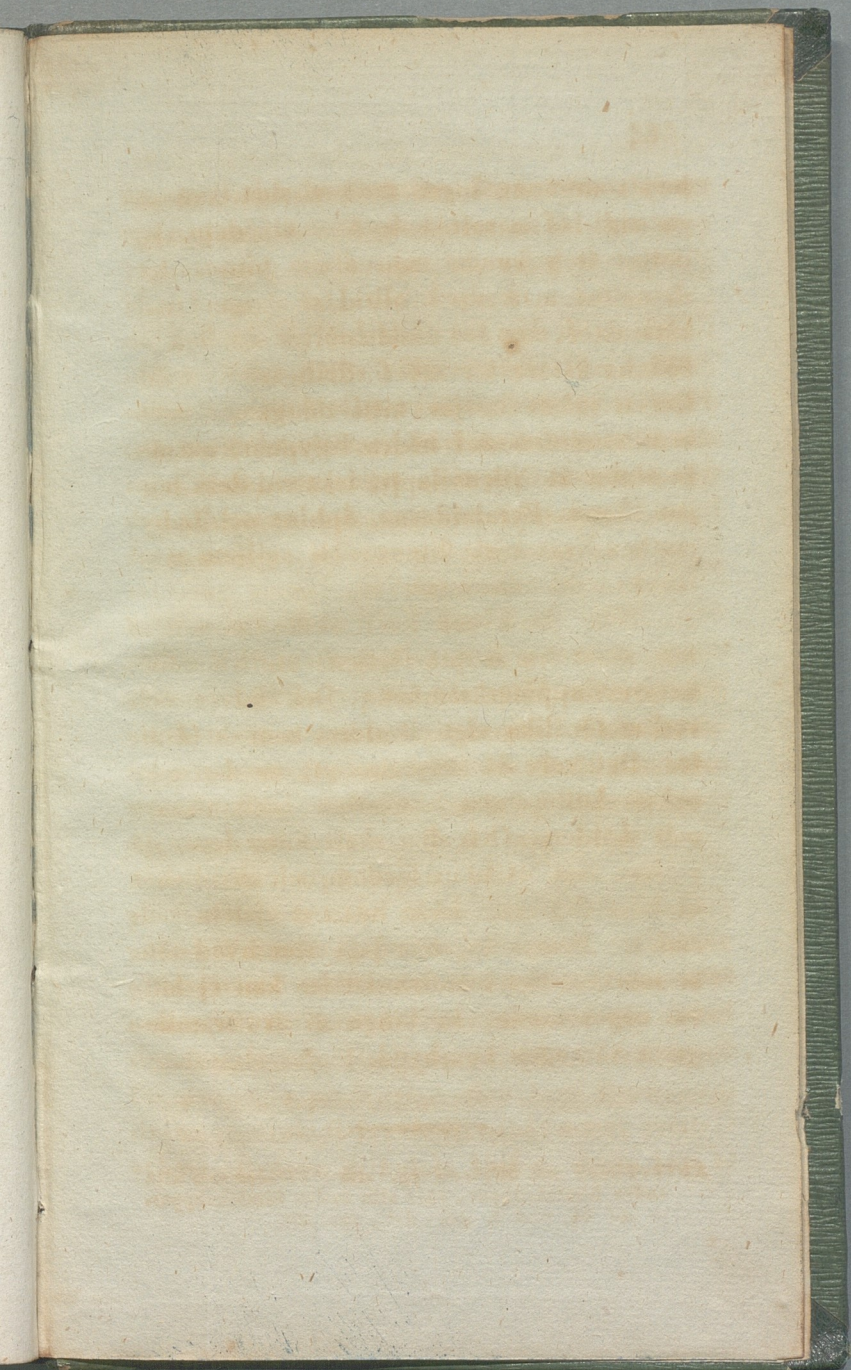
emedan den utgör en af de viktigaste momenterna i människoslägtets bildningshistoria och visar odlingens tillstånd i de äldre tiderna. Deraf följer dock ej, att kändomen deraf är ett nödvändigt vilkor för möjligheten att förvärfva bildning i våra dagar. Äfven om man tillerkänner romerska litteraturen det högsta värde, hvarpå den kan göra anspråk, torde den dock ej böra föregå eller uttränga den nyare bildningen. Man bör, för att tala genom en liknelse, i vetenskaperna följa samma grundsats, som i hushållningen: först det nödvändiga, sedan bekvämlighet och sluteligen, om det låter sig göra, yppighet och öfverflöd. Efter det begrepp man i allmänhet gör sig om lärdom, och med afseende på kunskapernas allmänna utbredande, fordrar man nu af en vetenskapsman, att han skall vara någorlunda förtrogen med mänskliga odlingens tillstånd för närvarande i flera, om ej alla, vetenskaper. Men icke begär man dermed att han skall hafva genomforskat hela kedjan af vetenskapernas utveckling, ifrån första stunden man började tänka och skriva i dem. Hvilket människolif räcker till att uppfatta icke allenast hela sferen af vetenskaper-

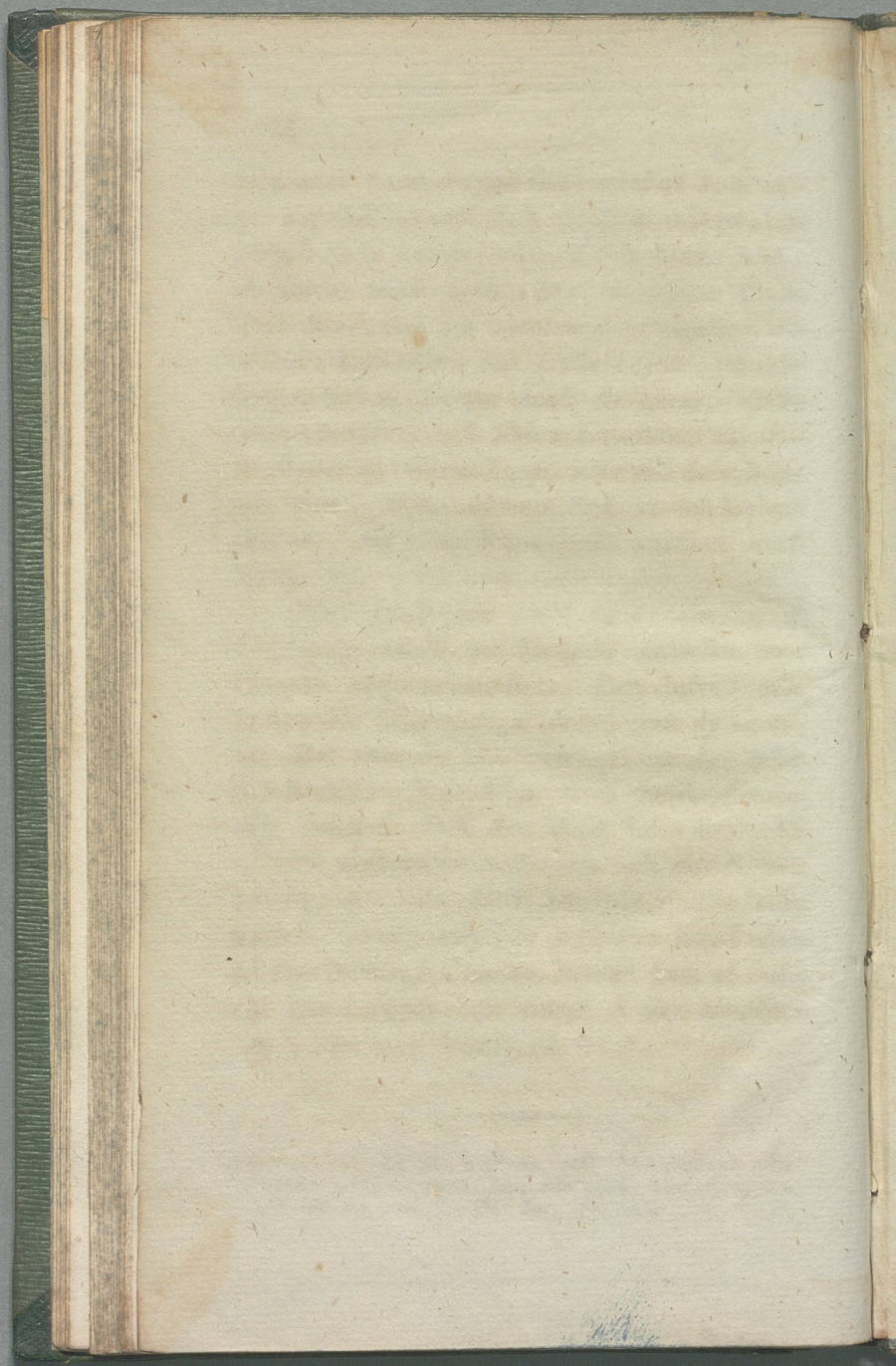
na, med den omfattning de i våra dagar äga, utan äfven deras historia? Hvilken utväg återstår således för vetenskapsmannen? Han börjar med vetenskaperna i det skick de befinna sig vid hans tid och följer dem sedan under deras vidare utveckling, den vetenskap undantagen, som han gjort till sitt hufvudstudium. Bör man begära mera af dem, som vilja göra sig bekante med den allmänna humanistiska bildningen? Ehuru mänskliga odlingen i sin successiva utveckling visserligen står i ett slags causalliskt sammanhäng, är den dock ej såsom serien i en matematisk demonstration, der man ej kan begripa det efterföljande, utan att hafva fattat det föregående. Dess bana är såsom en väg, eller en flod: för att inträda derpå behöfver man ej nödvändigt uppstiga till början. Hvar som helst kan man träda in på vägen, eller embarquera på floden och ifrån denna punkt följa dem vidare i deras direction, förtjusas af omgifningarnes skiftande skönhet och samla och njuta de frukter, som erdjuda sig under framfarten. Hvilken vill påstå, att man, för att segla på Nilen, eller taga Pyramiderna i betraktande, ovillkorligt måste först arbeta sig fram till dess källor, dessa käl-

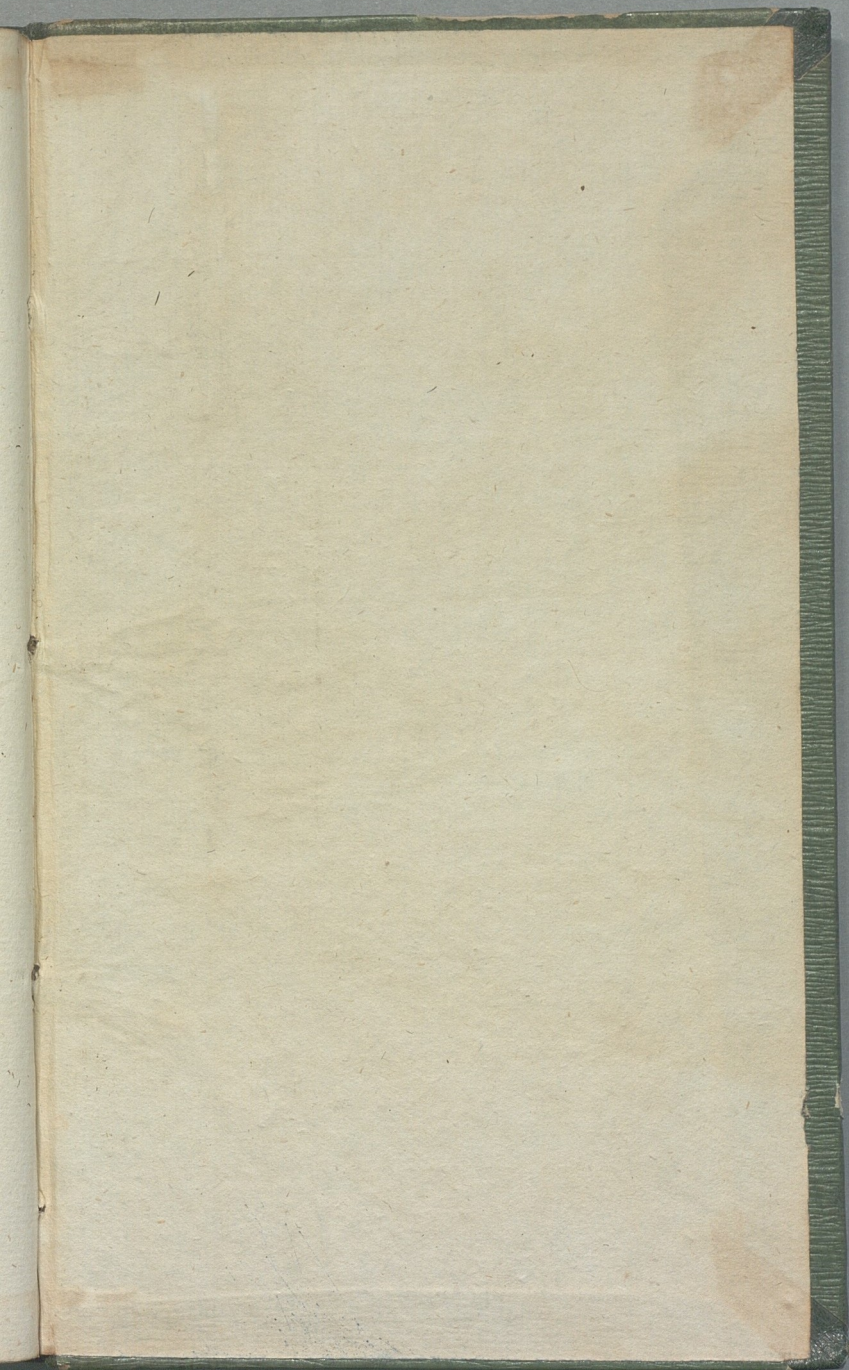
lor, som ännu ingen med visshet kan säga sig hafva sett och Afrikas ödemarker dölja? Och kunde man äfven hinna det, så mötes man dock alltid af denna flods katarakter, som äro nästan öfverstigeliga. — Sådana katarakter äro fordringarne att odlingen måste börjas med de gamla språkens studium. — I nedra Egypten, närmare slutet af Nilens lopp, icke vid dess början, finnas Pyramiderna, Sphinx och Labyrinthen, människoflitens och snillets mest förvånande minnesmärken.

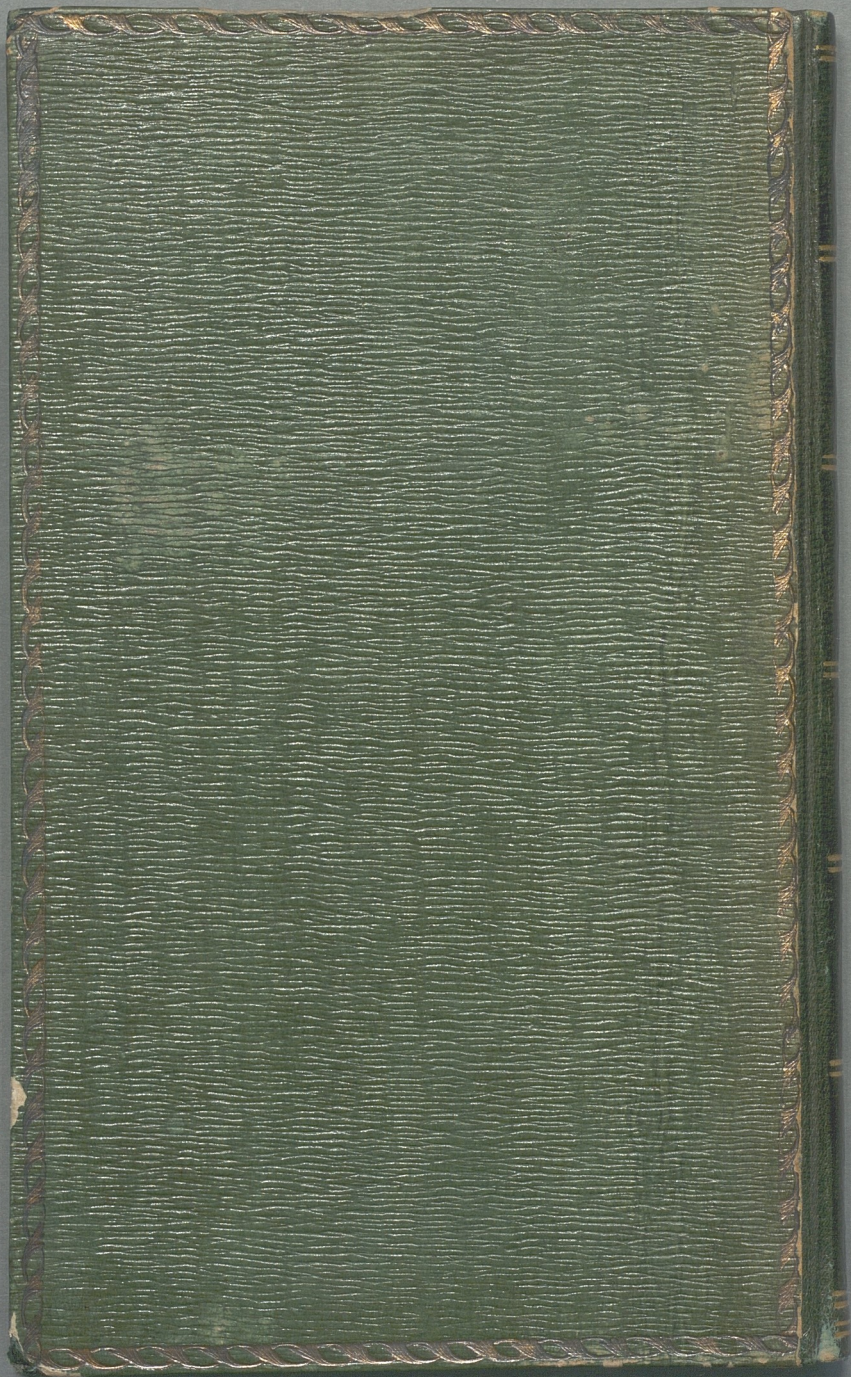
Vår tid hyser i sitt sköte ämnen af nog stort värde att förtjena snillrika författares uppmärksamhet. Den lefver och verkar för lika viktiga ideer, som de Gamle. Det vore då besynnerligt, om den icke också skulle finna lika stora häfdateknare och skalder. Och den skall finna dem, då vi lära oss att utan fördom och ensidighet urskilja det rätta både hos oss sjelfva och andra. Denna ängsliga jagt efter hvad som är märkvärdigt i andra länder kan ej hafva något värde, så länge vi äre främlingar i vår egen hembygd.

Rättelser: sid. 36, rad. 19, står: verlden och alla andra himlakroppar, läs: alla andra himlakroppar, — sid. 84, rad. 3, står: det, läs: dit.

www.books2ebooks.eu